

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-1056/2023. számú ügyben
a Bács-Kiskun Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézetben
tett látogatásaival összefüggésben

Előadók: dr. Gilányi Eszter
dr. Izsó Krisztina
dr. Mézes Norbert
dr. Rostás Rita
Tóthné Kiss Klaudia

Érintett szervek:
Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet

2023.

**Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus
Jelentése
az AJB-1056/2023. számú ügyben**

Előadók: dr. Gilányi Eszter
dr. Izsó Krisztina

Összefoglaló

A nemzeti megelőző mechanizmus 2019-ben, valamint 2021-ben tett látogatást a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben¹ (a továbbiakban: Intézet).

Az NMM a 2019-es látogatás során a fogvatartottak elhelyezési körülményeit, az élelmezést, az orvosi és pszichológiai ellátást, a fogvatartottakkal való bánásmódot, a kapcsolattartási lehetőségeket, valamint a szabadidős tevékenységeket, munkáltatást és oktatást vizsgálta, különös tekintettel a speciális fogvatartotti csoportokba tartozók (különösen a nők, köztük kisgyermekes anyák és csecsemők és a fiatalok) helyzetére.

Az NMM 2021-ben fontosnak tartotta, hogy a speciális helyzetű fogvatartotti csoportok elhelyezési körülményeit a koronavírus-járvány időszakában is monitorozza, különös tekintettel a fertőzés megelőzése érdekében hozott speciális intézkedésekre, valamint ezeknek a fogvatartottak mindennapi életére gyakorolt hatásaira. A járványhelyzetre tekintettel – a „ne árts” (‘do no harm’) elvet is szem előtt tartva – az NMM 2021-ben az Intézet II. Objektumában előre bejelentett látogatást tett, a látogatócsoport tagjai védőfelszerelést viseltek.

A jelentés az első látogatás tapasztalatai közül azokat a körülményeket írja le, melyeket a látogatócsoportnak a második látogatás során is alkalma volt megvizsgálni, így elsődlegesen a II. Objektumra vonatkozó tapasztalatokat foglalja össze.

Az NMM vizsgálata több alapvető jogot érintő visszásságot tárt fel, melyek a fogvatartottak kapcsolattartásával, a szabad levegőn tartózkodással, az egészségügyi ellátással, illetve a személyi állomány túlterheltségével összefüggésben merültek fel.

Az NMM megállapította, hogy az Intézet túltelítettsége a 2021. évi látogatás idejére megszűnt.

Az NMM mindkét látogatásának tapasztalatai alapján az Intézet anya-gyermek részlegének elhelyezési körülményeit, működését jó gyakorlatként értékelte.

1. Az eljárás megindulása

A 2011. évi CXLI. törvénnyel kihirdetett, kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének (a továbbiakban: Jegyzőkönyv) 1. cikke értelmében, annak „*célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól*”.

A Jegyzőkönyv 3. cikke szerint – az 1. cikkben megfogalmazott cél megvalósítása érdekében – valamennyi „*részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy*

¹ Az Intézet neve 2023. január 1-jével Bács-Kiskun Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézetre változott az Alaptörvény 11. módosítása értelmében

több látogató testületet (a továbbiakban: nemzeti megelőző mechanizmus vagy NMM) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében”.

Magyarországon 2015. január 1-jétől nemzeti megelőző mechanizmusként az alapvető jogok biztosja jár el, aki az említett feladatainak teljesítése során a fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot beadvány és alapvető joggal összefüggő visszasság hiányában is rendszeresen vizsgálja.²

A Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőző Albizottság (Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment – továbbiakban: SPT) által 2020. április 7-én kiadott CAT/OP/10 számú Tanács (a továbbiakban: Tanács) rámutat arra, hogy a kínzás, és a kegyetlen, embertelen, vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalmát kivételes körülmények fennállása esetén és veszélyhelyzet során is biztosítani kell.³ A Tanács szerint az egyes országokban működő nemzeti megelőző mechanizmusok maguk dönthetnek a járványhelyzetben az általuk legmegfelelőbbnek tartott intézkedésekről.⁴ A Tanács értelmében a nemzeti megelőző mechanizmusoknak a koronavírus-járvány során a társadalmi érintkezésekre vonatkozó korlátozások figyelembevételével kell gyakorolniuk a mandátumukat.⁵

Az Egészségügyi Világszervezet 2020. március 15-én kiadott, a COVID-19 börtönökben és más fogvatartási helyeken történő megelőzésére és kezelésére vonatkozó időközi ajánlása szerint a fogvatartási helyek a fogvatartottak szoros közelsége miatt a fertőzés kiindulópontjai lehetnek, és emiatt az itt élő személyek egészségének fenntartása a közegészségügy szempontjából is kiemelt érdek.⁶ Az Egészségügyi Világszervezet az időközi ajánlást 2021. február 8-án (a 2021-es látogatás időpontját követően) kiegészítette.⁷

A Jegyzőkönyv 20. cikk e) pontja szerint a nemzeti megelőző mechanizmus feladatai teljesítése érdekében a felkeresni kívánt helyeket és a meghallgatni kívánt személyeket szabadon kiválaszthatja. A nemzeti megelőző mechanizmus 2019-ben és 2021-ben is látogatást tett a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet II. Objektumában.

1.1. A látogatás helyszínének kiválasztása 2019-ben és 2021-ben

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet (a továbbiakban: Intézet) két, földrajzilag elkülönülő épületrészben működik. Az Intézet I. Objektumának otthont adó, Kecskemét belvárosában található⁸ épületben 1905-ben kezdte meg működését a Törvényszéki Fogház. A II. világháború után rövid ideig fiatalok elítélteket, majd 1990-ig női elítélteket is helyeztek el itt. Fennállása alatt az épület több felújításon, átalakításon esett át. Az Intézet Kecskemét külső részén található II. Objektuma⁹ 1995 óta működik. Eleinte fogház és börtön fokozatú, valamint enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása alá vont elítéltek elhelyezésére volt itt lehetőség. A fiatalok részlegének átadására 1997-ben került sor. 2002 óta itt

² Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 39/A. § és 39/B. § (1) bekezdés

³ CAT/OP/10 Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020) I/5. pont. <https://undocs.org/CAT/OP/10>

⁴ I/6. pont

⁵ IV/11. pont

⁶ WHO: Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention: interim guidance, 15 March 2020, 1. o.

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336525/WHO-EURO-2020-1405-41155-55954-eng.pdf>

⁷ WHO: Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention: interim guidance, 8 February 2021.

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/339830/WHO-EURO-2021-1405-41155-57257-eng.pdf>

⁸ Kecskemét, Mátyási u. 2.

⁹ Kecskemét, Wéber Ede u. 12.

működik az országgyűlési biztos általános helyettesének ajánlása nyomán létrehozott anya-gyermek részleg¹⁰ is, melyet eredetileg a fiataikorúak bv. intézetének egyik pavilonjában alakítottak ki, majd 2003 novemberében egy önálló, új épületbe helyezték át.

Az Intézetet az alapvető jogok biztosa az NMM hatáskörében eljárva először 2019-ben látogatta meg, általános alapjogvédelmi feladatkörben végzett helyszíni vizsgálatra azonban korábban több alkalommal is sor került.

A fiataikorúak fogvatartási körülményeinek feltárása érdekében 2008-ban folytatott helyszíni vizsgálata során az állampolgári jogok országgyűlési biztosa az Intézet mindkét objektumát meglátogatta.¹¹ Az alapvető jogok biztosának Gyermekjogi Projektje keretében 2012-ben megvalósított helyszíni vizsgálat a II. Objektumra korlátozódott.¹²

Az NMM 2019-es látogatását az indokolta, hogy az adott évben a látogatások fő fókusza a szabadságuktól megfosztott nők helyzete volt. Az Intézetben felnőtt és fiataikorú nők, továbbá csecsemőkkel együttesen elhelyezett kisgyermekes anyák is éltek.

Az NMM 2021-ben fontosnak tartotta, hogy a speciális helyzetű fogvatartotti csoportok elhelyezési körülményeit a koronavírus járvány időszakában monitorozza, vizsgálja az elrendelt korlátozások e fogvatartotti csoportokra gyakorolt hatását, az oktatás, a szabadidő eltöltése, a munkavégzés, a kapcsolattartás megváltozott körülményeit. Az Intézet II. Objektumában elhelyezett fogvatartottak között voltak olyanok, akik első bűncselekményt, vagy kisebb súlyú bűncselekményt követtek el, két pavilon fiataikorú fogvatartottak elhelyezésére szolgált, és kizárólag az itt található anya-gyermek részlegén kerülhetnek elhelyezésre az egy évnél fiatalabb gyermeküket gondozó, büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott anyák.

1.2. A 2021-es COVID-fókuszú látogatás szempontjainak összefoglalása

A veszélyhelyzet 40/2020. (III. 11.) Kormányrendelettel történt kihirdetését követően, a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV.5.) Korm. rendelet, majd a veszélyhelyzet megszűnésével 2020. VI. 18-án hatályba lépett, a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény¹³ a Bvtv. rendelkezéseihez képest eltérő szabályokat vezetett be. A befogadásra, elhelyezésre, kapcsolattartásra, munkáltatásra, oktatásra, a szabadidő eltöltésére vonatkozó eltérő szabályok a járvány terjedésének megelőzését szolgálják, de olyan, korlátozásokat jelentő előírások, amelyek a fogvatartottakat a veszélyhelyzet első, 2020 márciusában történt elrendelése óta folyamatosan érintették. A speciális rendelkezések a világjárványra tekintettel elrendelt veszélyhelyzet megszűnéséig, 2022. június 1-ig voltak hatályban. A nemzeti megelőző mechanizmus folyamatos feladatának tekintette annak monitorozását, hogy az elrendelt intézkedések milyen mértékben sújtják a fogvatartottakat, mennyiben érintették az alapvető

¹⁰ Ld. az országgyűlési biztos általános helyettese OBH 4497/2001 sz. jelentését.

¹¹ OBH 4841/2007. sz. jelentés. A vizsgálat az I. Objektumban a túlzásfóltsgot, az illemhelyek megfelelő leválasztásának elmulasztását, a csomagvizsgáló berendezés hiányát tárta fel. A II. Objektumban, a fiataikorúak részlegében a vizesblokkok sürgős felújítást igénylő állapotára hívta fel a figyelmet.

¹² Az AJB-3616/2012. sz. jelentés a fertőző betegségek szűrésének hiányával, az Intézetben foglalkoztatott pszichológusok alacsony számával, a ruhaszártásra szolgáló eszközök hiányával, valamint a fiataikorú férfi fogvatartottak vizesblokkjainak állapotával kapcsolatban állapított meg alapvető jogokkal kapcsolatos visszasságot. Az anya és a bv. intézetben tartózkodása alatt született gyermeke együttes elhelyezésével összefüggésben javasolta a hatályos rendelkezések módosítását annak érdekében, hogy a gyermek ne csak kivételesen, a fogvatartott anya kérelmére, a parancsnok mérlegelési jogkörében hozott engedélye alapján maradjon az Intézetben egy éves koráig.

¹³ Az Intézet látogatásának idején a jogalkotó a szabályok alkalmazhatóságát a 2020. évi CIV. törvénnyel 2021. június 30. napjáig hosszabbította meg.

jogokat, és a látogatók fogadására, valamint az intézmény elhagyására vonatkozó korlátozásokat milyen módon lehetett kompenzálni.

1.3. A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A Jegyzőkönyv 4. cikk 1. pontjának értelmében az államnak a nemzeti megelőző mechanizmus látogatásait bármely, a joghatósága és ellenőrzése alatt álló helyen lehetővé kell tennie, ahol embereket valamely hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával a személyes szabadságuktól megfosztják vagy megfoszthatják. A 4. cikk 2. pontja szerint szabadságelvonás mindennemű fogvatartást vagy bebörtönzést jelent, valamint egy személy elhelyezését olyan állami vagy magántulajdonú, őrizetbe vételi környezetben, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el.

A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 1. § (1) bekezdése értelmében „*a büntetés-végrehajtási szervezet a külön törvényben meghatározott szabadságelvonással járó büntetéseket, intézkedéseket, büntetőeljárási kényszerintézkedéseket, a szabadságvesztésből szabadultak utógondozását, valamint a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői feladatokat végrehajtó állami, fegyveres rendvédelmi szerv.*” A törvény 6. § (1) bekezdése szerint a büntetés-végrehajtási intézetek látják el a szabadságelvonással járó büntetések és intézkedések végrehajtásával járó feladatokat. Mindezek alapján az Intézet fogvatartási helynek minősül, vagyis a nemzeti megelőző mechanizmus Ajbt. 39/B. § (1) bekezdése szerinti hatásköre fennáll.

1.4. Az érintett alapvető jogok

- *A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma:* Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani. [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés]
- *A magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog:* Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés]
- *A megkülönböztetés tilalma:* „*Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.*” [Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdés]
- *A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „*Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.*” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés]
- *A testi és lelki egészséghez fűződő jog:* „*Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.*” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés]

1.5. Az alkalmazott jogszabályok, állásfoglalások, iránymutatások

Nemzeti jogforrások

- Magyarország Alaptörvénye
- az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.)
- az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Emberi Jogok Európai Egyezménye)

- a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni Egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyvének kihirdetéséről szóló 2011. évi CXLIII. törvény
- a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Gyermekek jogairól szóló ENSZ egyezmény)
- a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bvtv.)
- a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény
- az egészségügyi tevékenység végzésének egyes kérdéseiről szóló 2003. évi LXXXIV. törvény
- az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eü. tv.)
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.)
- a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény
- a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet (a továbbiakban: 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet)
- a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet; (a továbbiakban: 16/2014. (XII.19.) IM rendelet)
- a büntetés-végrehajtási szervek tevékenységével kapcsolatos közegészségügyi követelményekről, a közegészségügyi feladatok ellátásának, valamint az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálattal való együttműködés rendjéről szóló 30/2003. (VII. 18.) IM-ESzCsM együttes rendelet
- a veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet
- a veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló 2020. évi LVII. törvény
- a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készülségről szóló 2020. évi LVIII. törvény
- 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról
- a 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló 282/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet
- a járványügyi készülség bevezetéséről szóló 283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet
- a veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelet

Nemzetközi források

- az ENSZ fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó standard minimumszabályai (a továbbiakban: Mandela Szabályok) [*United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules) General Assembly resolution 70/175, annex, adopted on 17 December 2015*]
- az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Európai Börtönszabályokról szóló Rec(2006)2-rev számú ajánlása (a továbbiakban: Európai Börtönszabályok)
- Az ENSZ fogva tartott nőkkel való bánásmódra és a bűncselekményt elkövető nőkkel szemben alkalmazott, szabadságelvonással nem járó intézkedésekre vonatkozó szabályai (a továbbiakban: Bangkoki Szabályok) [*United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules) General Assembly resolution A/RES/65/229, annex, adopted on 21 December 2010*]
- Az ENSZ szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmére vonatkozó szabályai (a továbbiakban: Havannai Szabályok) [*United Nations Rules for the Protection of Juveniles*

Deprived of their Liberty, General Assembly resolution 45/113, adopted on 14 December 1990]

- az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a fogvatartottak gyermekeiről szóló CM/Rec(2018)5 ajánlása [*Recommendation CM/Rec(2018)5 of the Committee of Ministers to member States concerning children with imprisoned parents*]
- a CPT 2. Általános Jelentése [CPT/Inf (92) 3]
- a CPT 3. Általános Jelentése [CPT/Inf (93) 12]
- a CPT 10. Általános Jelentése [CPT/Inf (2000) 13]
- a CPT 11. Általános Jelentése [CPT/Inf (2001) 16]
- a CPT 24. Általános Jelentése [CPT/Inf(2015)1]
- a CPT-nek a büntetés-végrehajtási intézetekben az egy fogvatartottra jutó élettérre vonatkozó előírásai [CPT/Inf (2015) 44]
- Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020) [CAT/OP/10] (a továbbiakban: SPT Tanács)
- CPT: Nyilatkozat a szabadságuktól megfosztott személyek koronavírus (COVID-19) világjárvánnyal kapcsolatos kezelési alapelveiről [CPT/Inf(2020)13]

1.6. A látogatás módszere

A nemzeti megelőző mechanizmus alapvető feladata, hogy a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából az OPCAT 4. cikke szerinti fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot vizsgálja.

Az NMM a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben 2019-ben előre be nem jelentett látogatást tett, és vizsgálata során a következő módszereket alkalmazta:

- a) dokumentumok bekérése, helyszíni iratbetekintés, fényképfelvételek készítése, mérések elvégzése;
- b) az elhelyezés körülményeinek megfigyelése az alábbi fókuszpontokkal:
 - épületek, helyiségek állapota, alkalmassága a fogvatartottak biztonsága és szükségletei szempontjából,
 - személyes higiéné biztosítása,
 - egészségügyi ellátás biztosítása,
 - ételmezés;
- c) a fogvatartottak, a személyi állomány tagjainak és az intézmény vezetőinek személyes meghallgatása, valamint a fogvatartottak viselkedésének és a személyi állomány tagjai munkavégzésének megfigyelése, különös tekintettel az alábbi szempontokra:
 - bánásmód általában,
 - elkülönítés,
 - kommunikáció, konfliktuskezelés és fegyelmezés,
 - reintegrációs tevékenységek biztosítása,
 - kapcsolattartás a külvilággal,
 - a speciális fogvatartotti csoportokba tartozók (különösen a nők, köztük kisgyermekes anyák és csecsemők; fiatalok; külföldiek; fogyatékossgal élők) helyzete.

A személyes meghallgatások interjúk formájában, előzetesen kidolgozott, iránymutatásként szolgáló kérdéssorok alapján történtek.

Az ételmezés, illetőleg az egészségügyi ellátás és gyógyszerelés vizsgálatának céljából a látogatásban eseti jelleggel megbízott¹⁴ dietetikus és orvos külső szakértő is közreműködött.

¹⁴ Ld. az Ajbt. 39/D. § (3) bekezdését.

Az Intézet II. Objektumában 2021-ben tett látogatás során a fogvatartottak és a látogatócsoporthoz tagjainak a vírusfertőzéssel szembeni védelme érdekében a Tanácsban rögzített 'do no harm' elvnek¹⁵ megfelelően a látogatócsoporthoz tagjai védőfelszerelésben (maszk, kesztyű) léptek be az Intézmény területére, és a zárkarészlegen tartózkodás idejére védőöltözetet húztak.

A látogatócsoporthoz tagjai megtekintették a II. Objektum zárkarészlegeit, a fogvatartottakkal interjúkat készítettek, a kért iratokról fénymásolatot kaptak. A személyes meghallgatások interjúk formájában, előzetesen kidolgozott, iránymutatóként szolgáló kérdéssor alapján valósultak meg. A látogatócsoporthoz tagjai 2021-ben a személyi állomány 3 tagjával és 9 fogvatartottal készítettek interjúkat.

A jelentés az első látogatás tapasztalatai közül azokra a körülményekre fókuszál, melyeket a látogatócsoporthoz a második látogatás során is alkalma volt megvizsgálni, így elsődlegesen a II. Objektumra vonatkozó tapasztalatokat foglalja össze. Az Intézettől kapott dokumentumok alapján a jelentés az I. Objektumra vonatkozóan is tartalmaz megállapításokat.

1.7. A látogatás vezetője 2019-ben: Dr. Gilányi Eszter jogász, pszichológus
A látogatás résztvevői 2019-ben: Dr. Fliegaufer Gergely pszichológus
Dr. Mózes Attila, jogász
Dr. Rostás Rita pszichológus, pedagógus
Tóthné Kiss Klaudia pszichológus
Eseti szakértőként: Hartmann Gabriella dietetikus
Dr. Nemes János orvos

A látogatás időpontja: 2019. február 27-28.

A látogatás vezetője 2021-ben: Dr. Kozma Ákos, az alapvető jogok biztosa
A látogatás résztvevői 2021-ben: Dr. Izsó Krisztina jogász
Dr. Mézes Norbert jogász
Dr. Rostás Rita pszichológus

A látogatás időpontja: 2021. január 14.

1.8. Szankció tilalma

A Jegyzőkönyv 21. cikke értelmében semmilyen hatóság és tisztviselő nem rendelhet el, nem alkalmazhat, nem engedélyezhet, és nem tűrhet el semmilyen személy vagy szervezet elleni szankciót, ha az illető a nemzeti megelőző mechanizmussal akár valós, akár hamis információkat közölt, és az adott személyt vagy szervezetet semmiféle más jellegű hátrány sem érheti.

¹⁵ Advice of the SPT I/4. pont

2. Tényállás és megállapítások

2.1. Az Intézetre vonatkozó alapadatok

Az Intézet alaptevékenységébe a Szervezeti és Működési Szabályzata szerint a letartóztatással, a biztonsági és egyéb fontos okból elhelyezett elítéltek szabadságvesztésével, az elzárással, az anya-gyermek részleggel, a fiatalkorú női fogvatartottak, és elsősorban a Bács-Kiskun, Békés, Csongrád és Jász-Nagykun-Szolnok megyében lakó fiatalkorú férfi fogvatartottak letartóztatásával, valamint szabadságvesztésével, továbbá fiatalkorú nők elzárásával összefüggő büntetés-végrehajtási feladatok ellátása tartozik.

2.2. A fogvatartottak

2.2.A. Az Intézet befogadóképessége, a fogvatartottak létszáma és kategóriái, telítettsége a 2019-es látogatás idején

Az Intézet a 2019-ben tett látogatás idején¹⁶ 225 fogvatartott befogadására volt alkalmas. A 305 nyilvántartott fogvatartottból ténylegesen 288 tartózkodott az Intézetben, ami összességében 128%-os kihasználtságot jelentett.

A látogatáskor az Intézetben tartózkodó fogvatartottak között 29 nő volt, közülük 21 felnőtt korú (14-en az I. Objektumban, 7-en az anya-gyermek részlegben, gyermekükkel együttesen elhelyezve) és 8 fiatalkorú (7 a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetének női pavilonjában, 1 az anya-gyermek részlegben, gyermekével együttesen elhelyezve). Az anya-gyermek részlegben 8 kisgyermek tartózkodott.

A fiatalkorú férfi fogvatartottak létszáma 23 volt.

A 2019-es látogatás idején az Intézet II. Objektumában jelen lévő fogvatartottak végrehajtási fokozat szerinti megoszlása

	„B-C” körlet	anya- gyermek részleg	Fk. nők részlege	Fk. férfiak részlege	összesen
<i>fegyház</i>					
<i>börtön</i>	30	3			33
<i>fogház</i>	10	1			11
<i>fiatalkorú - börtön</i>		1	4	8	13
<i>fiatalkorú - fogház</i>			2	8	10
elítelt összesen	40	5	6	16	67
szabv. átváltoztatott pénzbüntetés/közérdekű munka			1		1
letartóztatott		3		6	9
elzárás büntetés	1				1
szabálysértési elzárás					-
megőrzésen				1	1
összes jelenlévő	41	8	7	23	79

¹⁶ Valamennyi itt közölt létszámadat a 2019. február 27-i állapotra vonatkozik.

Az Intézetben a látogatás idején sajátos kezelési igényű elítéltek számára kialakított részleg¹⁷ nem működött. 9 elítélt vonatkozásában rendelte el a bíróság enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását.

A látogatás idején az Intézet két objektumában a telítettség szintje jelentősen eltért.

Az Intézet telítettsége a 2019-es látogatás idején, részlegenként

		férőhely	tényleges jelenlévő	telítettség
I. Objektum		116	209	190%
I. Objektum	„B-C” körlet	59	41	69%
	A-GY körlet	20	8	40%
	Fk női körlet	10	7	70%
	Fk ff körlet	20	23	115%
	összesen	109	79	72%
Az Intézetben összesen		225	288	128%

Az elsősorban letartóztatottak elhelyezésére szolgáló, Kecskemét belvárosában található I. Objektumban a telítettség 190%-os volt.

A Kecskemét külterületén található II. Objektumban három eltérő profilú egység működött. Az egyik a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet telephelyeként működő Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, mely fiatalkorú női és férfi fogvatartottak elhelyezésére szolgált. A „B-C” körletnek nevezett egységbe első büntényes, 5 évnél nem hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt, valamint enyhébb végrehajtási szabályok¹⁸ alá sorolt, felnőtt korú férfi elítéltek kerültek. A harmadik egység az anya-gyermek részleg volt, melyben a fogvatartásuk alatt gyermekükkel együttesen elhelyezett anyák éltek.¹⁹ Az Intézet II. Objektumában a telítettség 72%-os volt, az egyes egységekben jelentős eltérésekkel.

2.2.B. A fogvatartottak létszáma 2021-ben

A látogatáskor az I. Objektum telítettsége 100 %-os volt (128 férőhelyen a ténylegesen jelen lévő létszám 128 fő). A II. Objektum férfi elítéltek elhelyezésére szolgáló „B-C” részének telítettsége 66%-os volt (59 férőhelyen 39 fogvatartottal).

A 20 férőhelyes anya-gyermek körleten a 2021-es látogatáskor egy édesanya volt elhelyezve a 1,5 hónapos csecsemőjével. Az édesanya nem bánta, hogy egyedül volt (bár a többiek jelenléte sem zavarta korábban). A kisbaba jól volt, a szoptatás mellett tápszert is kapott pótlásként, és éjszakánként végig aludt. Általában a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházából, Tökölről érkeztek az édesanyák 2 hónapos csecsemőjükkel, de annak sem volt akadálya, hogy a fogvatartott „kintről” hozza be magával az egy évesnél fiatalabb gyermekét. A járványhelyzetben szünetelt Tökölön a szülészeti ellátás, a Kecskeméten fogvatartott anya külső kórházban szült, ahonnan újszülött babájával együtt itt helyezték el.

A fiatalkorúak 3 pavilonja 90, 110 és 100 %-os telítettségű volt (10 férőhelyen 9, 11, ill. 10 fogvatartottal).

¹⁷ Ld. Bvtv. 105-109/A. §.

¹⁸ Ld. Bvtv. 104. §

¹⁹ A Bvtv. 128. § (2) szerint: „Ha a szülésre a szabadságvesztés végrehajtása alatt kerül sor, és az együttes elhelyezést kizáró ok nem áll fenn, a gyermeket egy éves koráig az anyjával együtt kell elhelyezni.” A Bvtv. 128/B. § (1) bekezdése értelmében az elítélését megelőzően szült, 1 évnél fiatalabb gyermeket gondozó anya is kérelmezheti az együttes elhelyezést.

Az NMM megállapította, hogy a könnyűszerkezetes épületek²⁰ átadását követően az Intézet telítettségi mutatói jelentősen csökkentek, így e tekintetben alapvető joggal összefüggő visszásság a 2021-es látogatás idején nem állt fent.

2.3. Tárgyi feltételek

2.3.A. A fizikai körülmények a 2019-es látogatás idején

Az Intézet parancsnoka 2019-ben a látogatócsoportot arról tájékoztatta, hogy a II. Objektumban az anya-gyerek körlet nagyon jó állapotban van, de a látogatást megelőzően a fiatakorúak részlegén és a „B-C” körleten is végeztek felújítási munkákat. A látogatócsoport benyomása az volt, hogy a II. Objektum légköre barátságos, a zárkák tiszták, felújítottak, a közös terek nagyok, jól megvilágítottak.

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet II. Objektumában működő Fiatakorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében három pavilonban (kettő a férfi és egy a női fogvatartottak számára) helyeztek el fogvatartottakat. Az egyes pavilonokban a központi térből – melyben padok és asztalok is voltak – nyílt a 10-10 zárka, illetve egyes közösségi helyiségek (foglalkoztató, állatterápiás szoba). A zárkákban főszabály szerint 1 fogvatartott volt elhelyezve. Az NMM rendelkezésére bocsátott adatok alapján az azonos méretű zárkákban az élettér 8,92 m², így két fogvatartott elhelyezése esetén is biztosított volt a jogszabályi előírásnak megfelelő személyenként minimum 4 m².²¹ Mind a fiúk, mind a lányok említették az NMM munkatársainak, hogy a látogatást megelőzően a körleten felújítás zajlott. A látogatócsoport több zárkában tapasztalta, hogy a fiatalok a falakat képekkel díszítették. Az Intézet a fiatakorúak számára a melegvizet fürdés lehetőségét minden nap biztosította.

A 18. életévüket be nem töltött fiatakorúak dohányterméket nem fogyaszthattak. Az Intézet Házirendje (továbbiakban: Házirend) értelmében a dohányzás a 18. életévüket betöltötték számára is tilos volt az épületben. Ők naponta 3 szál cigarettát szívhattak el az étkezéseket követően, amit többen keveselltek.

A „B-C” körlet elnevezésű egységben felnőtt férfi elítéltek töltötték büntetésüket. Az elhelyezés két kétszintes épületben, főszabály szerint egyszemélyes lakóhelyiségekben²² történt, melyek alapterülete az NMM rendelkezésére bocsátott nyilvántartás szerint 7,06 és 12,1 m² közötti volt. A látogatás idején a 12,1 m²-es helyiségben két személy volt elhelyezve, akikre így fejenként 6,05 m² élettér jutott, ami a jogszabályi előírásoknak megfelelt.²³

A lakóhelyiségekhez vizesblokk nem tartozott, a körleteken jól felszerelt és tiszta közös WC-k és zuhanyzók álltak a fogvatartottak rendelkezésére. A lakóhelyiségek nem voltak zárva, a fogvatartottak az épületen belül mozoghattak, a WC-re éjjel is kimehettek, a közösségi helyiségeket igénybe vehették. A Házirend értelmében egymáshoz nem mehettek be, és a lakószobákban dohányozni is tilos volt, erre a célra külön helyiség volt kijelölve.

²⁰ Varga Judit igazságügyi miniszter 2020. július 13-án, a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben adta át az új intézeti épületszárnyakat. Állampusztán, Pálhalmán, Sopronkőhidán és Szegeden 110, Tökölön 220, Baracsán, Veszprémben 330, Kiskunhalason, Tiszalökön 440, Miskolcon 550 új fogvatartotti férőhely létesült. <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/3825>

²¹ A 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 121. § (1) bekezdése szerint „a zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítélre hat köbméter légtér és (...) közösen elhelyezett elítéltek esetén személyenként legalább négy négyzetméter élettér jusson.”, a (2) bekezdés alapján „az élettér kiszámításakor a zárka vagy a lakóhelyiség alapterületéből az illemhely és a mosdó által elfoglalt területet (...) figyelmen kívül kell hagyni.”

²² A Bvtv. 2. § 6. pontja szerint: „lakóhelyiség: az elítél elhelyezésére szolgáló olyan lakhatásra alkalmas helyiség, amelynek nyílászáróinál a zárkára meghatározott biztonsági berendezés és felszerelés mellőzhető”.

²³ Ld. 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 121. § (1) bekezdés.

Az *anya-gyermek részleg*en 20 anya és 21 csecsemő elhelyezésére volt lehetőség, a látogatás idején az „ikres szoba” nem volt használatban.

A CPT álláspontja szerint „*ha anya és gyermeke együtt van a börtönben, olyan körülmények közé kell helyezni őket, amelyek egyenértékűek a bölcsődei ellátással*”.²⁴ Az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának a fogvatartottak gyermekeiről szóló CM/Rec(2018)5 ajánlása értelmében az anyjukkal együttesen elhelyezett csecsemőknek ugyanazokat a jogokat és – lehetőség szerint – ugyanazt a szabadságot kell biztosítani, mint bármely más gyermeknek, továbbá támogatni kell a szülő-gyermek kapcsolatot és elő kell segíteni, hogy az a lehetőségekhez képest normális módon fejlődhessen.²⁵

Az *anya-gyermek* körlet lakóhelyiségeiben az NMM-nek átadott nyilvántartás szerint 7,7-11,63 m² közötti lélettér állt rendelkezésre. A berendezését, hangulatát tekintve inkább szobának nevezhető helyiségekben egy-egy anya és gyermeke volt együttesen elhelyezve.²⁶ A helyiségekben folyamatosan volt hideg-meleg folyóvíz, és mindegyikhez tartozott egy fallal leválasztott WC is. A meleg vizes fürdésre naponta volt lehetőség a közös zuhanyzóban.

Minden gyereknek saját kiságya volt, annak rövidebb oldalához illeszkedett a pelenkázó, az alatta levő polcon a gyerek legszükségesebb dolgai. Az anya a szoba másik oldalán, karnyújtásnyira egy ágyon alhatott, ülhetett. A kizárólag az adott gyerek által használt kiskád az ágy alatt volt elhelyezve. Minden szobában volt légzésfigyelő, melynek használata kötelező volt. A gyermekek számára minden szükséges felszerelést, például a babakocsit, tápszert, gyógyszert, pelenkát az Intézet biztosított. Valamennyi fogvatartott anya – a letartóztatottak is – intézeti formaruhát viselt.

A Házirend értelmében a lakóhelyiségekben annak lakóin kívül más fogvatartott vagy gyermeke nem tartózkodhatott. A lakószobák ajtaját, ha a gyermek a helyiségben egyedül maradt, illetve napközben kitérve, éjszaka, csendes pihenő és a gyermek táplálása idején csukott állapotban kellett tartani. Az anyák nappal a körlet közös használatú helyiségeit szabadon látogathatták.

A körlet társalgójában a polcokon könyvek, gyermekjátékok voltak, a helyiség otthonos hangulatot árasztott. A körben üveggel leválasztott közös gyermek- játszószobában a talajon matrac volt elhelyezve, körben kiságyak, járókák. A fogvatartottak elmondása szerint a helyiségbe nap közben be lehet menni, ott is lehet hagyni a gyereket, ha az anya dolgozik vagy dohányzik, de ha nyűgös, akkor nem maradhat ott az anyja nélkül, az ő dolga a gyermek megnyugtatója. A Házirend alapján a lakóhelyiségekben tilos volt a dohányzás, arra a kijelölt helyen volt lehetőség. Ha az anya távol volt – pl. orvosi vizsgálat miatt – vagy veszélyeztetés gyanúja merült fel,²⁷ a gyermekekre a csecsemőápoló felügyelt.

2.3.B. A fizikai körülmények a 2021-es látogatás idején

A II. Objektum 3 elhelyezési egységében a fogvatartottak elhelyezésének feltételeit az alábbiak szerint biztosították: A B körleten 7, a C körleten 11 egyszemélyes lakóhelyiség volt közös vizesblokk használattal. A 2021-es látogatás is megerősítette, hogy a fogvatartottak éjszaka is használni tudták a WC-t. Az *anya-gyermek részleg*en 20 lakóhelyiség volt, az egyikben ikergyermekeket is el lehetett helyezni. A fiatalok részlegén 3 pavilonban 30 egyszemélyes zárka volt, itt a mosdó zárkán belül, elkülönítetten volt megoldva. A 2021-es látogatás is megerősítette, hogy a fogvatartottak számára a jogszabályban előírt lélettér²⁸ biztosított volt.

²⁴ A CPT 3. Általános Jelentése [CPT/Inf (93) 12] 66. pont.

²⁵ 36-37. pont.

²⁶ Összhangban a 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet 23. § (1) bekezdésének rendelkezésével.

²⁷ Ld. az *Anya-gyermek részleg* működési rendjéről szóló intézetparancsnoki intézkedés 35. pontját.

²⁸ Ld. 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 121. §-ának (1) bekezdését, továbbá a [CPT/Inf (2015) 44] 9-10. pontjait.

Az anya-gyermek részleg lakóhelyiségei jól felszereltek voltak, és a berendezés mindenben tekintettel volt a babák igényeire. A falakat gyermekek számára készült faliszőnyegek díszítették, a padlót a játékra alkalmas tiszta pamutszőnyeg borította, a polcokon mindenhol játékok és könyvek, plüss állatok várták a kicsiket. A kiságyakban is színes takarók, a pelenkázókon műanyag játékok voltak. A baba-barát „szobák” nem börtön-hangulatot árasztottak, hanem sokkal inkább bölcsődei elhelyezés benyomását keltették. A teljes részlegben tisztaság uralkodott. Egy nagy nappali tartózkodó játékra alkalmas területet biztosított a babák és édesanyjuk számára, a rendszeres levegőzésre pedig az udvar adott lehetőséget, ahol az épület melletti rész fedett volt. A levegőzés céljára babakocsi is rendelkezésre állt.

A Bangkoki Szabályok 51.2. pontja értelmében a fogvatartott anyával együttesen elhelyezett gyermekek neveléséhez biztosított körülményeknek a lehető legközelebb kell állnia a börtönön kívül élő gyermekekéhez.

Az NMM az Intézet II. Objektumában a fogvatartottak elhelyezésének fizikai körülményei kapcsán nem észlelt alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt sem 2019-ben, sem 2021-ben tett látogatása során. A II. Objektum valamennyi részlegén biztosított volt az egy fogvatartott számára egyéni elhelyezés esetén a jogszabályban előírt²⁹ minimum 6 m² élettér.

Az NMM álláspontja szerint a II. Objektum anya-gyermek részlegén a fogvatartott anyák gyermekükkel való együttes elhelyezése, az elhelyezés körülményei jó gyakorlatot valósítottak meg.

2.4. Személyi állomány

2.4.A. A személyi állomány létszáma és körülményei 2019-ben

Az Intézetben az állománytáblázat szerinti engedélyezett létszám a 2019-es látogatáskor 162 volt, 12 álláshely nem volt betöltve, ami 92,5%-os feltöltöttséget jelentett.³⁰ Ez leginkább a Biztonsági Osztályt érintette (1 körlet-főfelügyelő, 3 körletfelügyelő, 1 műveleti főfelügyelő és 3 műveleti segédelőadó hiányzott), de az egészségügyi osztályvezető orvosi státusza szintén betöltetlen volt, az Intézet megbízási szerződéssel foglalkoztatott orvost.³¹ A parancsnok tájékoztatása szerint 7 személy állt egészségi, illetve pszichikai alkalmassági állapot felülvizsgálatára vonatkozó eljárás alatt,³² és a személyi állomány több tagját huzamosabb időre más intézetbe vezényelték át (pl. a Budapesti Fegyház és Börtönbe vagy Kiskunhalasra).

A teljes állománytábla alapján a személyi állományban a női munkatársak aránya 35,2% volt. A CPT felhívta a figyelmet arra, hogy a vegyes férfi-női személyzet fontos biztosíték a bántalmazások ellen, valamint lehetőséget ad a megfelelő őrszemélyzet kiválasztására, amikor olyan feladatokat kell elvégezni, amire csak valamelyik nemhez tartozó örök alkalmasak.³³ A körletfelügyelők körében 27,3% volt a nők aránya, ami lehetővé tette, hogy a motozást – a

²⁹ Ld. 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 121. §-ának (1) bekezdését, továbbá a [CPT/Inf (2015) 44] 9-10. pontjait.

³⁰ Az átadott adatok 2019. március 1-jétől érvényes állapotra vonatkoznak.

³¹ További betöltetlen státuszok a következő szervezeti egységeknél voltak: Parancsnoki-vezetői közvetlen: 1; Büntetés-végrehajtási Osztály: 1; Gazdasági Osztály: 1; Informatikai Osztály: 1.

³² Ld. az egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, közalkalmazottai és köztisztviselői munkaköri egészségi alkalmasságáról, a szolgálat-, illetve keresőképzetlenség megállapításáról, valamint az egészségügyi alapellátásról szóló 7/2009. (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet 23. § (5) bekezdését.

³³ A CPT 10. Általános Jelentésének [CPT/Inf (2000) 13] 23. pontja.

jogsabályi előírásnak és a nemzetközi standardoknak³⁴ megfelelően – a fogvatartottal azonos nemű személy végezze. A meghallgatott fogvatartottak ezzel összhangban álló gyakorlatról számoltak be.

Az Intézettől kapott adatok és a személyi állomány tagjaival lefolytatott interjúk alapján a személyi állomány tagjai túlterheltek voltak. 2018-ban a személyi állomány öt tagja már novemberre elérte a szolgálati érdekből elrendelhető túlszolgálat éves maximális tartamát, 416 órát.³⁵ A Biztonsági Osztályon általánosan jellemző volt a 300 óra körüli túlszolgálat. A problémát jól illusztrálja, hogy míg az Intézet II. Objektumában a Biztonsági Osztály 7 munkatársa 79 fogvatartottal foglalkozott, az I. Objektumban szintén 7 munkatárs 209 személlyel. Volt olyan körletfelügyelő, aki arról számolt be, hogy a nagy számban végrehajtott ruházátvizsgálások és a sok lépcsőzés miatt gerincbántalmai lettek.

Az elvégzendő feladatokhoz képest alacsony állományi létszám problémáját úgy próbálta az Intézet megoldani, hogy a többi osztály munkatársai is elláttak biztonsági feladatokat, például a Gazdasági Osztály munkatársát kapus szolgálatra osztották be, reintegrációs tiszt előállítási feladatokat is ellátott, a pszichológus is „körletet adott”. A rendvédelmi igazgatási jogviszonyban foglalkoztatottak is bevonhatóak voltak a biztonsági feladatokba, amennyiben elvégezték a szükséges képzéseket.

A túlterheltség miatt a személyi állomány sok tagja kimerült volt, voltak, akiken munkatársaik is észrevették a kiegész jeleit.

Az NMM a látogatásai során azt is vizsgálja, hogy milyen rekreációs lehetőségek állnak a személyi állomány rendelkezésére, illetőleg van-e lehetőség a munkavégzés nehézségeinek megbeszélésére, esetleg szupervízióra. A parancsnok tájékoztatása szerint a rekreáció elősegítése érdekében a BVOP a személyi állomány számára 1 hetes tartózkodási lehetőséget biztosít Igalon, ez alatt az időszak alatt van lehetőség például színházlátogatásra, masszázskelések igénybe vételére. Családi napokat is szoktak tartani, az NMM látogatását megelőzően 40 fő részére szerveztek látogatást a Budakeszi Vadasparkba. A munkatársak az Intézet két pszichológusához is fordulhatnak problémáikkal.

A személyi állomány tagjai is megerősítették, hogy van lehetőség egészségvédő programokon, tréningeken való részvételre, illetve a pszichológusokkal történő konzultációra. Ez utóbbi lehetőséggel azonban többen nem szívesen élnének, volt, aki meg is fogalmazta, hogy „jobb lenne külsős pszichológus.” Az állomány pszichikai alkalmasság-vizsgálatát ugyanis az Intézet klinikai szakpszichológusa végezte.

A személyi állomány tagjai közül csupán az EFOP-program végrehajtásáért felelős munkatárs részesült szupervízióban. A projekt keretében, havi egy alkalommal biztosították számára a szolgáltatást, amit nagyon hasznosnak tartott.

Az Európai Börtönszabályok 81.2. pontja szerint biztosítani kell, hogy a személyi állomány valamennyi tagja tudását és szakmai képességét megfelelő időközönként szervezett szakmai továbbképzések segítségével fenntartsa és fejlessze. A Mandela Szabályok 75.3. pontja szerint szintén biztosítani kell a személyi állomány folyamatos képzését.

A parancsnok tájékoztatott, hogy továbbképzések rendszeresen folytak, mind helyi, mind országos szinten. Az átadott adatok alapján a 2018. évben szeptember 5-7. között az Intézetben sor került a teljes intézeti állományt érintő eligazítással egybekötött belső oktatásra, mely az aktuális feladatok, kihívások ismertetése mellett a feltárt hiányosságok elemzésére, a rendkívüli események tanulságainak feldolgozására, a jogszabályi változások ismertetésére is kitért. Ugyanebben az évben november 6-10. között a személyi állomány egészét érintő, rendkívüli eseményeket elemző képzés, 13-16. között pedig a hivatásos állomány éves

³⁴ Ld. Bvtv. 151.§ (1) bekezdés, valamint az Európai Börtönszabályok 54.5, a Mandela Szabályok 52.1, a Bangkoki Szabályok 19. pontja.

³⁵ Ld. a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról 2015. évi XLII. törvény 139. §-át.

továbbképzésére zajlott. Emellett három, a személyi állomány szűkebb körét (8-12 fő) érintő kurzust is szerveztek, egyet elsősegélynyújtás és újraélesztés témakörben, valamint egy testbeszéd tréninget és egy motivációs tréninget. A parancsnok továbbá beszámolt arról, hogy a BVOP szervezésében korrupciómegelőzési képzésben is részesültek. A parancsnokhelyettes és az új munkatársak betanításáért felelős 2 mentor a látogatás idején is továbbképzésen vett részt.

A látogatócsoport a személyi állomány munkavégzésének tárgyi feltételeit is vizsgálta. Az Intézet I. Objektumában komoly helyhiánnyal küzdöttek, a fogvatartotti könyvtár egyben a vezető reintegrációs tiszt irodája is volt, továbbá itt tartották a Befogadási és Fogvatartási Bizottság üléseit is. Az öltöző röviddel a látogatás előtt lett felújítva, de a bútorok többsége a nyolcvanas évekből származott. A személyi állomány tagjai arról számoltak be, hogy az Intézet törekszik a munkakörülmények javítására, legutóbb például beszerezték egy új kávéfőzőt.

2.4.B. A személyi állomány létszáma és körülményei 2021-ben

A teljes Intézet vonatkozásában a rendszeresített állománytábla szerinti létszám 2021-ben 169 státuszt jelentett: 8 vezető, 26 tiszt, 112 tiszthelyettes, 22 rendvédelmi igazgatási alkalmazott (2-en részmunkaidősök), 1 munkaviszonyban álló személy. A tényleges létszám szerint 7 vezető, 22 tiszt, 99 tiszthelyettes, 22 rendvédelmi igazgatási alkalmazott (1 fő részmunkaidős), 3 munkaviszonyban álló személy és 6 fegyveres biztonsági őr dolgozott az Intézetben.

A személyi állományból 2020-ban 23-an távoztak és 29 fő felvételére került sor.

Az Intézet 2020-ban számos állománymegtartó és munkakörülményt javító intézkedést tett, amelynek folyamán a személyzet munkakörülményei javultak. A személyi állomány számára őr- és szolgálati helyeket alakítottak ki, a II. Objektum személybejáróját megújították. A személyzet új kondicionáló termet vehetett birtokba. Az őr- és szolgálati helyeket, irodákat és pihenőket új bútorzattal, konyhafelszerelési gépekkel (hűtők, kávé- és teafőzők stb.) látták el. A szolgálati helyiségek mindegyike légkondicionált volt.

A Covid-19 járvány miatt továbbra is előfordult, hogy a személyi állomány tagjai túlterheltek voltak. A vezetőség elmondása szerint ez akkor fordult elő, ha valamelyik munkatárs a fertőzés gyanújára utaló tüneteket észlelt, vagy megbetegedés miatt kiesett a munkából és – túlóra előírásával vagy átszervezés útján – el kellett látni a feladatait. Az anyagyermek részlegen dolgozó egyik szakápoló elmondása szerint ők abban az esetben voltak párhuzamosan többen beosztva egy műszakban, ha egy anyát kísérni kellett, pl. külső kórházba vizsgálatra.

A vezetőség által 2021-ben adott tájékoztatás megerősítette azt a 2019-es látogatáskor tapasztalt gyakorlatot, hogy elsődlegesen nem biztonsági feladatokkal megbízott személyi állományi tagok is ellátnak biztonsági feladatokat, amennyiben arra szükség van.

A személyzet továbbképzése keretében az Intézet 2020 nyarán alapfokú szövegszerkesztési, 2020 szeptemberében elsősegélynyújtó tanfolyamot szervezett. A hivatásos állomány éves továbbképzését 2020 novemberében online formában biztosította.

A látogatócsoport 2021-ben a személyi állománynak csak néhány tagját tudta meghallgatni, de rajtuk a fáradtság vagy kiegész jeleit nem tapasztalta, a hozzáállásuk segítőkész volt, és elhivatottságról tanúskodott.

A 2021-ben tett látogatás tapasztalatai alapján a személyi állomány munkakörülményei javultak, a személyzet számára biztosított fizikai körülmények tekintetében a látogatócsoport visszasságra utaló körülményt nem tapasztalt.

A CPT szerint „*ahol az őrség létszáma nem elegendő, ott a biztonság és a rend alapvető szintjének fenntartásához jelentős mennyiségű túlmunkára lehet szükség. Az ilyen helyzet*

könnyen azt eredményezheti, hogy az öröket erős stresszhatás éri, hamar kiégnek, vagyis olyan helyzet alakul ki, amely fokozza a minden börtönben eleve meglévő feszültséget.”³⁶ Az Európai Börtön szabályok 8. pontja alapelveként rögzíti, hogy „a büntetés-végrehajtás személyi állománya fontos közszolgálati feladatot teljesít, s ezért utánpótlásának, képzésének és munkafeltételeinek lehetővé kell tennie, hogy a fogvatartottakkal magas színvonalon foglalkozzanak.”

Mindezekre tekintettel aggodalomra ad okot az az Intézetben követett gyakorlat, hogy a létszámhiány következtében esetenként a személyi állomány nem biztonsági munkakörben foglalkoztatott tagjai is ellátnak ilyen jellegű feladatokat. A CPT 2009. március 24. és április 2. között Magyarországon tett látogatása során hasonló helyzetben felhívta a figyelmet arra, hogy elegendő létszámú női őrszemélyzet hiányában „teljesen rossz megoldás az egészségügyi állományt biztonsági feladatok elvégzésére alkalmazni”.³⁷

Az NMM álláspontja szerint időszakosan biztonsági feladatok ellátására beosztani olyan személyeket, akiknek a feladatköre egyébként a fogvatartottakkal bizalmi viszony kialakítását feltételezi (pl. pszichológus, reintegrációs tiszt) különösen alkalmas arra, hogy hátrányosan befolyásolja a fogvatartottakkal való bánásmódot, ami veszélyezteti az embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmának érvényesülését.

2.5. Egészségügyi és mentálhigiénés ellátás, valamint a COVID járványra tekintettel megtett intézkedések az egészségügyi ellátás és a higiénia tekintetében

2.5.1. Orvosi ellátás

2.5.1.A. A 2019-es látogatás tapasztalatai

Az Intézetben a fogvatartottak számára az I. Objektumban volt megszervezve az orvosi rendelés, hetente két alkalommal, kedden és csütörtökön két-két órában volt elérhető, az ellátást a területileg illetékes háziorvos biztosította. A fogvatartottak foglalkozás-egészségügyi rendelésére csütörtökönként egy óra időtartamban került sor. A személyi állomány számára hétfőnként egy óra időtartamban biztosítottak általános, valamint péntekenként szintén egy órában szakellátást.

Egy fogorvost és egy pszichiáter szakorvost szolgáltatói szerződés alapján foglalkoztattak, ők hetente egy-egy alkalommal rendeltek, mindketten szerdánként 3 óra időtartamban.

A parancsnok tájékoztatása szerint az Intézetben volt egy tartósan betöltetlen orvosi státusz, és bár a látogatást megelőző öt évben három alkalommal is próbáltak orvost felvenni, egyikük sem maradt állományban. Az ápolói létszám 11 főből állt, 1 főápoló és 5 ápoló az I. Objektumban, 5 csecsemőápoló a II. Objektumban dolgozott.

Az Intézet a Bács-Kiskun Megyei Kórházzal rendszeres kapcsolatban állt, sürgősségi ellátás, szükség esetén láttelelet felvétele érdekében is igénybe vették a kórház szolgáltatásait.

Az NMM látogatásában eseti megbízás³⁸ alapján részt vevő orvos szakértő megítélése szerint az egészségügyi szakszemélyzet túlterhelt volt. Annak ellenére, hogy az Intézet I. objektumában nem volt 24 órás egészségügyi felügyelet biztosítva, sok volt a túlórájuk, havonta akár 50-60 óra is. Az I. Objektumban található rendelőkben rend és tisztaság volt, a

³⁶ A CPT 11. Általános Jelentése [CPT/Inf (2001) 16] 26. pont.

³⁷ Jelentés a magyar kormány számára a Kínzás és Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottság (CPT) magyarországi látogatásáról - 2009. március 24-től április 2-ig [CPT/Inf (2010) 16] 105. pont <https://rm.coe.int/1680696b78>

³⁸ Ld. az Ajbt. 39/D. § (3) bekezdését.

dokumentációt megfelelően vezették, a műszereket előírás szerűen tárolták, a gyógyszereket hűtötték. A körülmények az ilyen egészségügyi részlegek minimumfeltételeinek megfeleltek, de a felszerelés szegényes, a készülékek régiiek voltak. A szakértő megállapította, hogy az Intézetben a látogatást megelőző években kevesebb lett az indokolatlan sürgős hívás. Míg 2017-ben 43, 2018-ban már csak 17 esetben került sor az Intézet fogvatartottjainak külkórházi felvételére, elsősorban mellkasi panaszok miatt. Az Intézet által biztosított önkéntes HIV-szűrésre kevés jelentkező volt, ami a szakértő szerint a felvilágosítás hiányosságaira utal.

A fogvatartottak az orvosi rendelésre főszabály szerint kérelmi lap benyújtásával jelentkezhetnek. A II. Objektumban elhelyezett fogvatartottakat, ha orvosi, fogorvosi vizsgálatra vagy kezelésre volt szükségük, az I. Objektumba átszállították. A látogatócsoport által megkérdezett fogvatartottak többsége arról számolt be, hogy ha jelzik, hogy vizsgálatra, kezelésre van szükségük, akkor eljutnak az orvoshoz. Néhányan azonban elmondásuk szerint annak ellenére sem jutottak el vizsgálatra, hogy a kérelmi lapot már hetekkel korábban leadták a reintegrációs tisztnak. A fogászati ellátás színvonalát több fogvatartott kifogásolta, egyikük elmondta, hogy a letört fogát, amiből a korábbi tömés kiesett, csak megnézte az orvos, nem kezelte.

A szakértő véleménye szerint a rendelkezésre álló gyógyszerek korszerűek voltak, és a mennyiségük is elegendő. Relatív kevés volt a pszichotrop szer, az egészségügyi szakszemélyzet ezek használatának visszaszorítására törekedett. A szakértő álláspontja szerint ez a célkitűzés helyes, ám gyógyszerfüggés esetén vitatható. Az egészségügyi személyzet szerint azonban az utóbbi években a gyógyszerfüggők száma csökkent.

A Mandela Szabályok 29.b, valamint a Bangkoki szabályok 51.1. pontja, továbbá az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a fogvatartottak gyermekeiről szóló CM/Rec(2018)5 ajánlása 37. pontja értelmében, amennyiben a büntetés-végrehajtási intézetekben gyermekeket anyjukkal együttesen helyeznek el, gyermek-specifikus egészségügyi szolgáltatásokat kell biztosítani, beleértve a befogadáskori szűrést, valamint a fejlődés folyamatos, szakember általi figyelemmel kísérését, együttműködve a bv-szervezeten kívüli egészségügyi szolgáltatókkal.

Az anya-gyermek körleten elhelyezett csecsemők egészségügyi ellátását a csecsemőápolók mellett egy megbízási szerződéssel foglalkoztatott gyermekorvos, valamint egy védőnő biztosította, akik hetente egyszer rendelték az anya-gyermek részlegen. Az Intézetbe érkezést követően a gyerekeket a gyermekorvos minden esetben megvizsgálta.

A részleg kialakítását az orvosszakértő szerint „bármely 'civil' csecsemőosztály megirigyelheti”, a szakszemélyzet tagjai empatikusak és szakmailag jól felkészültek voltak. Csecsemőápoló folyamatosan elérhető volt, a rendszeres házi gyermekorvosi vizitek mellett hetente egyszer közös egészségügyi foglalkozást is biztosítottak. A parancsnok tájékoztatása szerint időnként gyógytornász is bejárt a részlegre babatornát tartani.

Az anya-gyermek körleten elhelyezett egyik fogvatartott elmondta, hogy terhességét megelőzően már depresszióval kezelték, egy ideig farmakoterápiában is részesült, de az Intézetben pszichiátriai kontroll nem biztosított számára. Az NMM pszichológus munkatársa megállapította, hogy a fogvatartott anya feszültségét, tehetetlenségérzését a gyermeke további sorsa miatti aggodalom is fokozta. A szakirodalom alapján a posztnatális depresszió prevalenciája 10-20%. Kialakulása szempontjából kockázati tényező a pszichiátriai kórtörténet az anamnézisben, a pszichoszociális faktorok közül igen jelentős szerepe van az életvezetési és az egzisztenciális hatásoknak.³⁹ Kutatások szerint fogvatartott nők esetében 2-4-szer gyakoribb a pszichotikus zavar, illetve a major depresszió előfordulása, mint az átlagpopulációban.⁴⁰

³⁹ Belső Nóra: Nemi különbségek a pszichiátriában. In: Füredi J., Németh A., Tariska P. (Szerk.): A pszichiátria magyar kézikönyve, 449-450. o.

⁴⁰ Ld: Enggist, Stefan, Møller, Lars, Galea, Gauden & Udesen, Caroline. (2014). Prisons and Health. WHO Regional Office for Europe, 160. o. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/128603>

Mindezekre tekintettel az anya-gyermek körleten elhelyezett nők a depresszió fokozott veszélyének vannak kitéve.

A Bangkoki Szabályok 12-13. pontja értelmében a fogvatartott nők számára individualizált, a nemi szempontokat és az elszorított traumákat figyelembe vevő, átfogó mentális egészségvédő programokat kell biztosítani, továbbá a személyi állománynak fel kell ismernie, hogy melyek azok az időszakok, amikor kifejezetten nagy stresszt élnek át, hogy biztosítani tudják számukra a megfelelő támogatást.

2.5.1.B. A 2021-es látogatás tapasztalatai

Az Intézetben heti 4 napon házi orvos és hetente egy alkalommal fogorvos rendelt megbízási szerződés alapján. A szűrővizsgálatok és a kisebb egészségügyi ellátások külső kórházban történtek. Gyermekorvos, védőnő és pszichológus is dolgozott az Intézetben. Az ápoló személyzet létszáma 11 fő volt (1 vezető ápoló, 5 felnőtt ápoló, 5 gyermekápoló).

A II. Objektum anya-gyermek részlegén elhelyezett anya kisbabáját rendszeresen látta a gyermekorvos. Az édesanya a gyermek ellátásában az ápolónőktől is minden segítséget megkapott, de – többedik gyermeke lévén – ő is magabiztosan állt hozzá a babagondozási feladatokhoz.

Egy fiatalkorú fogvatartottnak fekély volt a lábán, ezt megvizsgálta orvos (külső kórházba vitték), az ápolónő pedig minden nap átkötözte.

Az egyik, enyhe rezsimben elhelyezett fogvatartott véleménye az volt, hogy az Intézet egészségügyi szolgálata segítőkész, ha gyógyszerre van szükségük, azt mindig megkapják, és vitaminok is rendelkezésre állnak.

Az NMM 2021-es látogatása során a fogvatartottak orvosi ellátásával kapcsolatosan alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem tapasztalt. 2019-es látogatásának tapasztalataira tekintettel azonban felhívja a figyelmet, hogy mind a Mandela Szabályok, mind az Európai Börtön szabályok értelmében a betegek számára szükséges, az adott államban – akár a büntetés-végrehajtás rendszerén kívül – elérhető egészségügyi szolgáltatásokat a fogvatartottak számára a jogállásukon alapuló megkülönböztetéstől mentesen biztosítani kell.⁴¹

Az NMM az anya-gyermek körleten elhelyezett csecsemők számára biztosított egészségügyi ellátást olyan jó gyakorlatnak tekinti, mely elősegíti a gyermekek megfelelő testi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogának, valamint a Gyermek jogairól szóló ENSZ egyezmény szerinti egészséghez és egészségügyi szolgáltatásokhoz való jogának érvényesülését.

2.5.2. Pszichológusi ellátás

2.5.2.A. A 2019-ben tett látogatás tapasztalatai

A 2019-ben tett látogatás idején az Intézetben két hivatásos állományú pszichológus dolgozott, egyikük klinikai szakpszichológus szakvizsgával rendelkezett. A pszichológusok feladatai közé tartozott a Befogadási és Fogvatartási Bizottság munkájában való részvétel, valamint egyes, a fogvatartottak öngyilkossági cselekményeinek megelőzésével kapcsolatos teendők ellátása is.⁴² Bizonyos feladatok személyhez kötöttek voltak. Kizárólag a klinikai

⁴¹ Ld. Mandela Szabályok 24.1, Európai Börtön szabályok 40.3. és 40.5.

⁴² A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának a fogvatartottak öngyilkossági cselekményeinek megelőzésével kapcsolatos feladatokról szóló, a látogatás idején hatályos 27/2017. (II. 15.) OP szakutasítása

szakpszichológus végezhette az állomány pszichikai alkalmasság-vizsgálatát. Az eltávazások engedélyezéséhez kapcsolódó feladatok a másik pszichológushoz tartoztak, és ő szerzett ismereteket a családi döntéshozó csoport alkalmazásáról is.

Mindkét pszichológus tartott egyéni és csoportos foglalkozásokat az Intézet I. és II. Objektumában is. A fogvatartottak részvételi igényüket kérelmi lapon, a körletfelügyelőknél átadott egyéb írásos formában, illetve szóban is jelezhatték, és megválaszthatták, hogy melyik pszichológussal kívának konzultálni. Jellemzően életproblémákkal, a börtön okozta stresszhelyzetekkel, egyéb stressz-fokozó tényezőkkel, a körleten belüli súrlódásokkal, valamint családi kérdésekkel, a fogvatartottat vagy családtagjaikat sújtó betegségekkel, veszteségekkel kapcsolatban fordultak hozzájuk. Az, hogy hetente hány egyéni beszélgetésre kerülhetett sor, függött a pszichológusok egyéb teendőitől is, átlagosan heti 6-8 beszélgetés valósult meg. Csoportos keretek között biztosították a dohányzásról leszoktató foglalkozást, melybe elsősorban a fiatalokat, illetve az anyákat törekedtek bevonni. Emellett személyiségfejlesztő, önismereti jellegű csoportokat is tartottak. A foglalkozások általában 6-7 alkalmasak voltak, 8-10 személy részvételével.

A látogatócsoport tagjainak a fogvatartottak elmondták, hogy ha akarnak, mehetnek pszichológushoz, többen beszámoltak arról, hogy rendszeresen járnak egyéni beszélgetésekre vagy csoportos foglalkozásokra. Több fiatalok megerősítette, hogy részt vesz a dohányzásról leszoktató foglalkozásokon. Az anya-gyerek körleten elhelyezettek említették, hogy a pszichológus segít a konfliktusok kezelésében is, és meg lehet vele beszélni a gyermekük későbbi elhelyezésével kapcsolatos kérdéseiket is.

2.5.2.B. A 2021-ben tett látogatás tapasztalatai

A látogatás során meghallgatott fiatalok között volt, aki korábban, az IMEI-ben történt gyógykezelést követően gyógyszereket szedett, de meggyógyult, és már nem kellett pszichiáterhez sem járnia. Több fogvatartott nyilatkozott úgy, hogy szívesen igénybe veszi a pszichológus segítségét. Az egyik fiatal lány (gyógyszert ő sem szedett) a látogatást két nappal megelőzően beszélt pszichológussal, ő azt mondta, bármelyik pszichológussal szívesen beszélget. Egy fiatalok fiú szintén azt mondta, hogy segít neki, ha találkozik a pszichológussal. Más fogvatartott 3-4 hónapja beszélt pszichológussal, egyrészt mert kötelező volt, másrészt ő is akarta, alvásprobléma miatt. Ez a problémája megszűnt, amióta elkezdett dolgozni. Egy magas biztonsági kockázatba sorolt fiatalok fiú elmonda, hogy sokat idegeskedik (mert már nagyon régóta „bent” van, és „még sok van hátra”), korábban gyógyszert is szedett (akkor nyugodtabb volt), de abbahagyta, nem akarta szedni. Ő nem szokott a pszichológussal beszélni, mert nem szereti megosztani a gondjait. Egy első büntényes fogvatartott a befogadáskor, és ezen kívül még egy alkalommal találkozott a pszichológussal, elmondása szerint a családi kapcsolat fontosságáról és elősegítéséről, a kommunikációról, a magatartásformákról, és a társadalomba történő visszailleszkedésről volt szó. Volt olyan első büntényes fogvatartott is, aki a befogadáskor találkozott a pszichológussal, és ezt követően többször is szeretett volna beszélni vele, de nem lehetett, mert nem volt a pszichológusnak ideje, majd amikor már lehetett volna, ő mondta azt, hogy most már nem kéri a segítséget. Hozzátette, hogy a pártfogójával szokott egy hónapban egyszer beszélgetni, és ez elegendő számára.

Az NMM a fogvatartottak pszichológiai ellátása kapcsán látogatásai során alapvető joggal összefüggő visszasságra utaló körülményt nem észlelt.

szerinti „szuicid szempontból magas kockázatú” fogvatartott a látogatás idején nem tartózkodott az Intézetben. Pszichés egyensúlyvesztés szempontjából veszélyeztetett összesen 18 személy volt, 12 az I. Objektumban, 6 a II. Objektumban volt elhelyezve, közülük 4 a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, 2 az anya-gyermek részlegen élt.

2.5.3. A 2021-ben tett látogatás tapasztalatai az egészségügyi ellátás és a higiénia terén a COVID járványra tekintettel megtett intézkedésekkel összefüggésben

A rendkívüli eseményekre vonatkozóan átadott dokumentációból megállapíthatóan az Intézet I. Objektumában egy 2020 decemberében befogadott, és a koronavírus járvány miatt egyszemélyes zárkában, elkülönítésbe helyezett fogvatartottat ugyanazon a napon, alig 2 órával később a szolgálat átadásakor a földön fekvő, eszméletlen állapotban találtak. A zárkájában 2020. december 15-én 17 órakor elhelyezett és 18 órakor ellenőrzött fogvatartott (a fogvatartott az ellenőrzéskor a mosdókagylónál tisztálkodott) rosszullétét 18 óra 50 perckor észlelték, a mentőket 18 óra 57 perckor értesítették, akik 19 óra 08 perckor érkeztek az Intézetbe, és átvették az újraélesztést. Az újraélesztés nem vezetett eredményre, és a mentőorvos 19 óra 45 perckor megállapította a halál beálltát. A vizsgálat és a helyszínelés eredménye szerint az idegenkezűség kizárható volt.

Az NMM korábbi jelentésében⁴³ foglalkozott a fogvatartottak egyéni elhelyezését megelőző vizsgálatok fontosságával, elsődlegesen a mentális állapot feltárása szempontjából, és felkérte az igazságügyi minisztert a belügyminiszter bevonásával a vonatkozó szabályozás megalkotására. A Bvtv. 2021. január 1-jével hatályba lépett, módosított 146. § (5) és (6) bekezdései, továbbá 147. § (4) és új (4a) bekezdése a biztonsági elkülönítés, valamint a biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés tekintetében rendelkezett a megelőző orvosi és pszichológiai vizsgálat, ill. felülvizsgálat szükségességéről. A büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 64/2020. (XII. 12.) BVOP utasítás 4. pontja értelmében a fogvatartott befogadása során az orvosi ellátást biztosító orvos elvégzi a fogvatartott büntetés-végrehajtási egészségügyi kockázatbecslését.

A 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet 3.§ (1) és (3) bekezdése szerint a fogvatartottat befogadáskor egészségügyi szakdolgozó megvizsgálja, nyilatkoztatja betegségeiről, rendszeresen szedett gyógyszereiről, szükség esetén értesíti a bv. orvost.

Figyelemmel arra, hogy a befogadást követően a járvány miatt egyszemélyes elhelyezésre került sor, felveti annak szükségességét, hogy az orvosi és pszichológiai vizsgálat ebben az esetben is megtörténjen, mert a fogvatartott esetleges váratlan rosszullétét az egyszemélyes elhelyezés esetén senki nem észleli.

Az NMM javasolja ezért, hogy az orvosi és pszichológusi vizsgálat szükségességét előíró fenti szabályok egy járványhelyzetre tekintettel elrendelt elkülönítések eseteiben (mind a lehetséges vagy tényleges fertőzettek karanténba helyezése, mind az új befogadott megfigyelési célú elkülönítése esetén) is alkalmazásra kerüljenek. Amennyiben a fogvatartott befogadása során az egészségügyi szakdolgozó által megállapításra kerül, hogy a fogvatartottnak olyan betegsége van, amely felvetheti az életveszélyes állapot hirtelen bekövetkezését (pl. szívelégtelenség, magas vérnyomás, cukorbetegség), a bármilyen okból szükséges egyéni elhelyezés csak haladéktalan, a fogvatartott egészségügyi állapotát feltáró orvosi vizsgálat függvényében valósuljon meg.

Az Intézet teljes létszámát tekintve 2020-ban a személyzet 21 tagja és 13 fogvatartott kapta el a Covid-19 betegséget. 2021-ben a látogatás időpontjáig nem volt koronavírus fertőzéssel érintett személy.

A meghallgatott fogvatartottak között több olyan személy volt, aki átesett a koronavírus fertőzésen. Ők vagy külső munkahelyen dolgoztak, vagy ilyen személy zárvatársai voltak, és egyhangú elmondásuk szerint a vírust így kapták el. Az esetszám alapján látszik, hogy a fertőzések szórványosak maradtak.

⁴³ AJB-474/2018. számú jelentés

Azokat a fogvatartottakat, akiknél a koronavírus fertőzés enyhébb tünetekkel jelentkezett, az Intézetben belül, karanténban elkülönítve kezelték, néhány fogvatartottat azonban a Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központjának tököli telephelyére kellett szállítani. A kórházban elhelyezett fogvatartott 3 negatív tesztet követően kerülhetett vissza az Intézetbe. A pozitív tesztet követő 10. és 12. napon történt mintavétel, ha ezek eredménye negatív volt, az érintett a kórház COVID utóápolási osztályára került, ahol az elhelyezést követő 3. napon ismét mintavételre került sor, és amennyiben ez is negatív volt, akkor a fogvatartott visszazárlható volt az Intézetbe, ahol még egy hétig elkülönítették. Az egyik, koronavírus betegségen átesett fogvatartott elmondása szerint a kórházból történt visszaérkezését követő 7 napos elkülönítés céljára az épület földszinti része volt kialakítva, ahova a személyzet csak teljes védőruhában, maszkban és kesztyűben léphetett be.

A személyzet vonatkozásában a koronavírus betegség gyanúja esetén az volt az eljárásrend, hogy a fertőzés gyanú esetén, a tünetek jelentkezésekor azonnal intézkedni kellett a mintavétel iránt, és egészségügyi szabadságot kellett kiadni. Ha a teszt eredménye negatív volt, a tünetek jelentkezésétől számított 4. napon ismételt mintavételt kellett végezni. Amennyiben az első mintavétel eredménye pozitív volt, a tünetek jelentkezésétől számított 14 napig járványügyi zárlat alá kellett helyezni az érintett személyt. Ha a 0. és a 4. napi mintavétel eredménye egyaránt negatív volt, és a személy a betegség tüneteit nem mutatta, ismételt szolgálatba léphetett. Amennyiben a személyi állomány valamely tagjának teszt eredménye pozitív volt, a kontakt kutatás is azonnal megtörtént. A szoros kontaktok 14 nap időtartamú járványügyi zárlat alá kerültek a tünetek megfigyelése céljából. Két negatív eredményű mintavétellel (amiből egy a 10. napon történt), és 14 nap időtartamú tünetmentesség esetén a karantén feloldható volt. A mintavételt és a 14 napos járványügyi megfigyelést abban az esetben is el kellett rendelni, ha az állomány tagjának családtagja volt igazolt fertőzött személy.

A vezetőség látogatáskor adott tájékoztatása szerint a fogvatartottak COVID-19 betegség elleni vakcinával történő oltására vonatkozóan nem volt információjuk arról, hogy az oltási rendben a fogvatartottak milyen besorolást kaptak. A fogvatartottak beoltásának rendjét a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága tartja kézben és irányítja.

Az Intézet személyzetéből 2020. december 30-ig 16-an, és azóta még néhányan jelezték, hogy szeretnének oltást kapni. A kapott tájékoztatást szerint a személyzet azon tagjait, akik kérték az oltást, a látogatást követően rövid időn belül beoltják.

A BVOP honlapján 2021. április 28-án közzétett tájékoztatás szerint a fogvatartottak oltása megkezdődött, a vakcinák beadását a büntetés-végrehajtási szervezet személyi állománya hajtotta végre.

A fogvatartottak oltása tekintetében az NMM rámutat az Egészségügyi Világszervezet időközi ajánlásában⁴⁴ is idézett, a Mandela Szabályokban⁴⁵ megfogalmazott követelményre, hogy a sérülékeny csoportok igényeinek figyelembevétele nem sérti a fogvatartottak közötti diszkrimináció tilalmát, továbbá, hogy a fogvatartottak egészségügyi ellátását a társadalom által is elérhető standardok figyelembevétele alapján kell biztosítani. Ennek megfelelően, az NMM is szükségesnek tartja kiemelni, hogy a fogvatartottak COVID-19 betegség elleni oltása során a különösen veszélyeztetett, idős vagy krónikus betegségben érintett fogvatartottak számára adandó vakcinát – a társadalom többi tagjához hasonlóan – az állapotuk figyelembe vételével kell kiválasztani.

Minden fogvatartott 3 db mosható szájmaszkot kapott. Kesztyűt csak azok a fogvatartottak kaptak, akik részt vettek a mosdók és mellékhelyiségek takarításában.

Az épületbe történő belépéskor lehetőség volt kézfertőtlenítésre, a fogvatartottak a szabad levegőre távozáskor és visszaérkezéskor egyaránt használtak kézfertőtlenítő folyadékot.

⁴⁴ WHO-EURO-2021-1405-41155-57257-eng.pdf

⁴⁵ Mandela Szabályok 2. és 24. szabály

A fertőtlenítő kézmosás helyes alkalmazásáról szóló tájékoztató a zárkák ajtaján és a faliújságon megtalálható volt.

Mind a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által kiadott, a koronavírus-járvánnyal összefüggő feladatok végrehajtására kiadott Intézkedési Terv (továbbiakban: BVOP Intézkedési Terv), mind az ennek alapján, az Intézetparancsnok által kiadott Intézkedési Terv (továbbiakban: Intézet Intézkedési Terve) egyaránt tartalmazta, hogy a fogvatartott részére a heti 5 alkalommal történő fürdés lehetőségét biztosítani kell. A meghallgatott fogvatartottak megerősítették, hogy naponta akár többször is lezuhanyozhatnak meleg vízzel.

A fogvatartottak elmondása szerint előfordul, hogy maszk nélkül 1,5 m-en belüli távolságban vannak (pl. a konyhai munkára történő átöltözés során, vagy az ebédlőben vacsoránál, az étkezés idejében). A BVOP Intézkedési Terv és az Intézet Intézkedési Terve alapján a szájmazsk viselése – a tényleges étkezés időtartamát leszámítva – az étkezéskor is kötelező volt.

A fogvatartottak a zárkájukat maguk takarították, amihez az Intézet fertőtlenítő- és felmosó szert biztosított. A fogvatartottak az elhelyezési szintet is maguk takarították, az általuk készített beosztásnak megfelelően. Az Objektum anya-gyermek részlegén élő édesanyja is azt mondta, hogy a takarításhoz szükséges és egyéb higiéniai eszközöket megkapja, de venni is szokott ilyeneket. Fiatalkorú fogvatartott lány az elmondása szerint szívesen vállalja a folyosó takarítást és felmosást, mert „jó gondolatelterelő”. Szintén fiatalkorú lány mondta el, hogy hétvégén szoktak mosni, és a zárkában oldják meg a teregetést.

Az Intézet Intézkedési Tervében foglaltaknak megfelelően, az Intézet területén folyamatos felület- és eszközfertőtlenítés történt, naponta legalább két alkalommal. A fertőtlenítés kiterjedt a kényszerítő eszközökre, bútor- és padlófelületekre, a szaniterekre, a kilincsekre, és a közlekedés során rendszeresen megérintett rácsokra. A fertőtlenítést naponta dokumentálták. Havonta egyszer az Intézet teljes fertőtlenítését is elvégezték ózongenerátor géppel.

A COVID-19 fertőzés elkerülése érdekében tett egészségügyi és higiéniai megelőző intézkedések tekintetében az NMM alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem tapasztalt.

2.6. Oktatás, foglalkoztatás, munkavégzés, szabadidő

A Mandela Szabályok 4.2. pontja szerint a reintegráció érdekében a fogvatartottak egyéni kezelési igényeivel összhangban álló oktatási, szakképzési és munkalehetőségeket, valamint egyéb megfelelő és elérhető – többek között jóvátételi, erkölcsi, spirituális és egészségügyi vagy sport jellegű – támogató programokat kell biztosítani. Az Európai Börtönsszabályok 25. pontja szerint a fogvatartás során kiegyensúlyozott programokat kell biztosítani, lehetővé kell tenni, hogy minden fogvatartott az emberi és társas kapcsolatok elégséges szintű fenntartásához szükséges időt tölthessen a zárkáján kívül, és gondoskodni kell jóléti szükségleteik ellátásáról is. A CPT is megállapította, hogy „*a kielégítő foglalkoztatás és a programok (munka, tanulás, sportolás, stb.) alapvetően fontosak a fogvatartottak jólléte szempontjából,*” és törekedni kell arra, hogy „*a fogva tartott személyek a nap egy jó részét (8 órát vagy annál is többet) a zárkájukon kívül töltsék, célirányos és változatos tevékenységek végzésével.*”⁴⁶

A Bvtv. 83. § (1) bekezdése alapján „*a szabadságvesztés végrehajtásának célja az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítése, valamint a végrehajtás alatti reintegrációs tevékenység eredményeként annak elősegítése, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba*

⁴⁶ A CPT 2. Általános Jelentése [CPT/Inf (92) 3] 47. pont.

sikeresen visszailleszkedjen és a társadalom jogkövető tagjává váljon.” A törvény alapján a reintegrációs tevékenységek körébe tartozik az elítéltek munkáltatása, munkaterápiás foglalkoztatása, továbbá az általános iskolai, illetve középfokú iskolai oktatásban való részvétele, a felsőfokú tanulmányok végzése, a szakképzésben való részvétele, a szakmai gyakorlat megszerzése,⁴⁷ valamint a szabadidő művelődéssel, sportolással, vallásgyakorlással való hasznos eltöltése.⁴⁸

A koronavírus elleni védekezés érdekében hozott rendkívüli szabályok alapján a fogvatartottak munkáltatása a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának döntése alapján szünetelhetett,⁴⁹ illetőleg felfüggeszthető volt.⁵⁰ A fogvatartottak egyéb reintegrációs tevékenységekben való részvételének – oktatásban, szakképzésben, felnőttképzésben való részvétel, művelődési, önképzési, sportolási lehetőségek igénybe vétele, bv. intézetben kívüli munkavégzés – lehetőségét a jogszabályok alapján a bv. intézet parancsnoka korlátozhatta.⁵¹

2.6.1.A. A fogvatartottak oktatása, képzése – a 2019-es látogatás tapasztalatai

Az Intézetben a 2018/19-es tanévben összesen 37 fogvatartott vett részt szervezett képzésben, oktatásban. Általános iskolai oktatásban 4, középiskolai oktatásban 3,⁵² szakmaképzésben 30 személy, közülük 15 OKJ-s burkoló, 15 – az EFOP⁵³ program keretében – asztalosipari összeszerelő képzésben részesült. A szakmaképzés során az elméleti oktatásra az I. Objektumban található közösségi helyiségben, a gyakorlati foglalkozásokra az Intézet házi műhelyében került sor.

Az oktatásban, képzésben elsősorban az elítélt férfi fogvatartottak vehettek részt. A letartóztatottak közül az Intézet csupán a fiatalok számára biztosított oktatást. Ez a kecskeméti Gáspár András Szakközépiskolával együttműködésben lebonyolított HÍD-program keretében, felzárkóztató képzés formájában történt.

A fogvatartott felnőtt és fiatalok számára – egy magántanulónaként középiskolai tanulmányokat folytató fiatalok kivételével – az Intézet iskolai oktatást, szakképzést nem biztosított. A látogatócsoport által meghallgatott női fogvatartottak közül többen jelezték, hogy amennyiben lehetőségük lenne erre, szívesen tanulnának.

Az írástudatlan fogvatartottak számáról az Intézet nem tudott adatot szolgáltatni, de a parancsnok tájékoztatása szerint a reintegrációs tisztek tudják, hogy kiket érint ez a probléma.

Míg a Bvtv. 164. § (2) bekezdése szerint az elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy a bv. intézetben alapfokú iskolai tanulmányokat végezzen, a 396. § értelmében a letartóztatottak esetében az oktatásban, szakképzésben való részvételt – amennyiben az adott intézetben folyik ilyen képzés – az intézet parancsnoka engedélyezheti. A fiatalok esetében a törvény azt írja elő, hogy oktatásukra különös gondot kell fordítani, biztosítani kell szakképzésben vagy

⁴⁷ Bvtv. 83. § (3) bekezdés.

⁴⁸ Bvtv. 164. § (8) bekezdés.

⁴⁹ A 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet 4. § (1) bekezdése alapján a jogszabály 2020. április 6-i hatályba lépését követően az elítélt munkáltatása átmenetileg, a munkába állást akadályozó ok fennállásáig vagy a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának döntése alapján szünetelhetett.

⁵⁰ A 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet 2020. június 1-jén hatályba lépett módosítása értelmében a 3. § (7) bekezdés ca) pontja alapján, majd annak hatályon kívül helyezését követően a 2020. évi LVIII. törvény 237. § (4) bekezdés ca) pontja alapján a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka egy vagy több bv. intézet tekintetében felfüggeszthette az elítéltek munkáltatását.

⁵¹ A 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet 3. § (8) bekezdése, továbbá a 2020. évi LVIII. törvény 237. § (5) bekezdése alapján a bv. intézet parancsnoka korlátozhatta az elítéltek Bvtv. 122. § b), d), e), n) és o) pontjában meghatározott jogait; bv. intézetben kívüli munkavégzését, valamint oktatásban, szakképzésben, felnőttképzésben való részvételét.

⁵² 6. osztály – 1; 8. osztály – 3; 9. osztály – 2; 11. osztály – 1 személy.

⁵³ EFOP 1.3.3-16-2016-00001 azonosító számú, „Fogvatartottak reintegrációja” című projekt. Ld: <https://bv.gov.hu/hu/efop-1-3-3>.

betanított munkás-képzésben való részvételüket, és lehetővé kell tenni, hogy középfokú iskolai tanulmányokat folytassanak.⁵⁴

2.6.1.B. A fogvatartottak oktatása, képzése – a 2021-es látogatás tapasztalatai

Az Intézet a járványhelyzet ellenére törekedett arra, hogy a fogvatartottak oktatása és foglalkoztatása folyamatos legyen. A járvány elsősorban az iskolarendszerű oktatásra volt hatással, mert a városi iskoláknak is sok nehézséggel kellett szembenéznük a pandémia következtében, és ennek megoldása során a fogvatartottak helyzete a saját diákokkal szemben háttérbe szorult. A fiatalok számára az NMM első látogatásának időszakában helyben biztosított felzárkóztató oktatás, amit szakképző iskolákból érkezett oktatók tartottak, a járványhelyzet miatt 2020 március vége óta szünetelt. A burkoló szakmaképzés 2020 februárjában még be tudott fejeződni, ennek keretében 11 fogvatartott tett eredményes vizsgát 2020 őszén. Egy fogvatartott a szabadulása után ment vissza vizsgázni.

A látogatáskor egy fiatalok fogvatartott tanult középiskolában, érettségire készült magántanulóként. A távoktatás keretében úgy tudott tanulni, hogy az osztályfőnök e-mailben küldte el a reintegrációs tisztnak a gyakorló feladatokat, amit kitöltve visszaküldtek. Az általános iskolai tanulmányok ellen még lázadó, korábban nehézségekkel is küzdő fogvatartott a látogatáskor már maga is fontosnak érezte az érettségit. Tervei voltak arra vonatkozóan is, hogy az érettségi után szakmát szeretne tanulni, cukrász vagy felszolgáló lenne legszívesebben. A fiatalok a tanulásban a nevelők is segítették.

Az iskolarendszerű oktatásba még további 3 fogvatartott szeretett volna bekapcsolódni, egyiküknek megvolt az általános iskolai végzettsége, és 2021 szeptemberétől a középiskola 9. osztályában kívánta folytatni tanulmányait.

Az Európai Börtönszabályok szerint „minden büntetés-végrehajtási intézetnek törekednie kell arra, hogy lehetőséget biztosítson valamennyi fogvatartott részére a lehető legátfogóbb oktatási programokban való részvételre, amelyek megfelelnek egyéni szükségleteiknek, és egyúttal figyelembe veszik törekvéseiket.” Az oktatás terén elsőbbséget kell, hogy élvezzenek az írástudatlan, illetve az alapfokú iskolai végzettséggel vagy szakképesítéssel nem rendelkező személyek.⁵⁵ A Mandela Szabályok alapján rendelkezéseket kell hozni a fogvatartottak oktatása érdekében, melynek az írástudatlan, valamint a fiatalok fogvatartottak esetében kötelezőnek kell lennie.⁵⁶ A Havannai Szabályok 38. pontja szerint a tanköteles korú fiatal fogvatartottakat megilleti a szükségleteinek és képességeinek megfelelő, a társadalomba való visszailleszkedésüket segítő oktatáshoz való jog. A 39. pont szerint a tanköteles kort meghaladottak esetében is lehetővé kell tenni és bátorítani kell a tanulmányok folytatását. A 40. pont értelmében minden fiatalok megillet a jövőbeli munkavállalását elősegítő szakképzésben való részvétel joga. E szabályokat mindhárom dokumentum értelmében nemi alapú megkülönböztetéstől mentesen kell alkalmazni.⁵⁷ Ezzel összhangban a Bangkoki Szabályok 37. pontja kifejezetten előírja, hogy a fiatalok női fogvatartottak számára az oktatáshoz, szakképzéshez való hozzáférést a fiatalok férfiakéval azonos szinten kell biztosítani.

Tekintettel arra, hogy a járványhelyzetben a fogvatartottak oktatásban, szakképzésben, felnőttképzésben való részvétele a fertőzésveszély csökkentése érdekében korlátozható, az NMM e téren nem állapít meg alapvető joggal összefüggő visszasságot.

⁵⁴ Bvtv. 192. § (4) bekezdés és 193. § (1) bekezdés.

⁵⁵ Az Európai Börtönszabályok 28.1. és 28.2. pont.

⁵⁶ A Mandela Szabályok 104.1. pont.

⁵⁷ Ld. Európai Börtönszabályok 13. pont, Mandela Szabályok 2. pont, Havannai Szabályok 4. pont.

Ismételten felhívja azonban a figyelmet,⁵⁸ hogy a 8. osztály elvégzése számos lehetőséget ad a sikeres társadalmi beilleszkedéshez, lehetővé válik például a jogosítvány megszerzése, illetve a szakképzési lehetőségek szélesebb körének igénybevétele. Egy jövőbeli munkavállalást elősegítő szakma elsajátítása szintén hozzájárulhat a sikeres reintegrációhoz. A megszerzett tudás erkölcsi tartást, elismerést ad, és kitörési lehetőséget biztosít a korábbi hátrányos társadalmi közegekből, ezáltal elősegítheti a bűnismétlés megelőzését, ezért törekedni kell a fogvatartottak oktatásba való minél szélesebb körű bevonására. Az NMM felhívja a figyelmet továbbá arra is, hogy a fogvatartott nők számára az oktatásban való részvételt a férfiakéval azonos szinten kell biztosítani.

Az NMM kiemeli továbbá, hogy jó gyakorlatnak tartja, hogy az Intézet a szakma megszerzését a volt fogvatartott számára a szabadulását követően is lehetővé tette.

2.6.2.A. A fogvatartottak munkavégzése – a 2019-es látogatás tapasztalatai

Az Intézetben egyrészt költségvetési munkáltatás keretében 39 fő,⁵⁹ másrészt külső cégek számára, részben az Intézet területén, részben külső munkahelyen (Kecskeméten, Táborfalván) végzett munka formájában 24 fő⁶⁰ fogvatartott munkáltatását biztosították.

A munkáltatásban részt vevő 63 fős létszám a látogatáskor az Intézetben jelen lévő fogvatartottak számának mindössze 22%-át tette ki, a nők közül mindössze egy személy dolgozott, varró munkakörben.

A parancsnok tájékoztatása szerint a kötelező munkáltatáson túl a letartóztatottak egy részét is foglalkoztatni tudták. A Bvtv. 407. § (1) bekezdése szerint a letartóztatott munkára nem kötelezhető, azonban a 394. § (1) c) pontja értelmében jogosult „kérelmére – a fogva tartó intézet lehetőségei szerint – munkavégzésre”.

A látogatócsoport tagjainak mind női, mind férfi letartóztatottak panaszolták, hogy hiába szeretnének dolgozni, az Intézet nem tud számukra munkát biztosítani, pedig az jó időtöltési lehetőség lenne, és a zárkákban belüli feszültséget is csökkentené. Az egyik fiatal lány elmondta, hogy korábban volt lehetőségük munkavégzésre – mappákat fűztek, hajtogattak – de a látogatás idején alapanyaghiány miatt állt a munka, és nem tudta, hogy mikor lesz lehetőség a folytatásra.

2.6.2.B. A fogvatartottak munkavégzése – a 2021-es látogatás tapasztalatai

Az Intézet a fogvatartottakat költségvetéses és árbevételű munkahelyeken egyaránt foglalkoztatta. Konyhai kisegítőként összesen 17-en (köztük a II. Objektumban elhelyezett fogvatartottak is) dolgoztak, a II. Objektumban 1 fő látott el könyvtári feladatokat, ugyanitt 2 fő a takarításban és 2 fő az ételosztásban segített, a házi műhelyben 8 fő dolgozott segédmunkásként. A Fiatalkorúak Intézetében további 1 fő tevékenykedett takarítóként. Az Intézet teljes létszámát tekintve, az I. Objektumban elhelyezett fogvatartottakat is figyelembe véve, összesen 60 fogvatartott végzett munkát, ami a teljes fogvatartotti létszám 46,8%-a volt.

Az asztalosipari műhelyben dolgozó egyik fogvatartott elmondta, hogy a munkavégzés során maszkban vannak, és tudják tartani egymás között a 1,5 m távolságot. Az üzemi konyhán dolgozó fogvatartott is megerősítette, hogy a fertőzés megelőzéshez szükséges távolság

⁵⁸ Ld. az NMM AJB-685/2017., AJB-793/2017., AJB-493/2018. sz. jelentéseit.

⁵⁹ Takarító (6), varró (1), raktáros (2), szakács (1), konyhai kisegítő (15), könyvtáros (1), házi műhelyben foglalkoztatott segéd- és szakmunkás (9 és 3), gépjármű karbantartó (1).

⁶⁰ Intézeti munkahely: Pedagógus 2000 Bt.: betanított munka – tömlőszabás (1).

Külső munkahely: Parafa Bútoripari Kft.: bútorigipari segédmunka (3); Ferroplast Kft.: műanyagipari betanított segédmunka (13); IQ Kft.: fémipari betanított segédmunka (7).

megtartása a nagy alapterületű konyhában megoldható. A konyhában fehér ruhába öltözve, maszkban és gumikesztyűben dolgoztak.

A fogvatartottak korábban jóvátételi munkákban is részt vettek, de ez a tevékenység a járványhelyzetben leállt a fertőzésveszély miatt.

Az NMM megállapította, hogy a fogvatartotti létszámhoz képest a dolgozó fogvatartottak aránya az Intézetben mind a 2019-ben, mind a 2021-ben lefolytatott látogatáskor alacsony volt. **Figyelemmel a COVID járványra tekintettel szükséges védelem biztosítása miatt fennálló nehézségekre, és arra, hogy az Intézet a fogvatartottak munkáltatását a járvány időszakában is folytatta, az NMM e tekintetben nem állapít meg visszásságot.**

Tekintettel azonban arra, hogy a nemzetközi sztenderdek alapján a fogvatartottak számára „*elegendő és hasznos munkát kell biztosítani, mely egy normál munkanapnak megfelelő aktív elfoglaltságot jelent*”,⁶¹ valamint „*amennyire lehetséges, a munkának lehetővé kell tennie, hogy a fogvatartott megtartsa vagy javítsa azt a képességét, hogy szabadulását követően munkával keresett jövedelméből megéljen*”,⁶² felhívja a figyelmet, hogy törekedni kell a fogvatartottak – köztük a nők – minél szélesebb körű munkáltatására.

2.6.3.A. A szabadidő eltöltése – a 2019-es látogatás tapasztalatai

A Bvtv. értelmében támogatni kell az elítélt önképzését, és a szabadidő hasznos felhasználása érdekében lehetőséget kell nyújtani a művelődésre, sportolásra.⁶³

Az Intézet parancsnoka tájékoztatott, hogy a fogvatartottak számára a szabadidő eltöltésének változatos lehetőségeit biztosítják. Az EFOP programba bevontak számára – a szakképzésen való részvétel lehetősége mellett – különböző reintegrációs programokat, például álláskeresésre felkészítő foglalkozást és motivációs tréningeket tartottak. Ezen felül is biztosítottak tréningeket, csoportfoglalkozásokat, támogatták a fogvatartottak öntevékeny szakköreit, voltak sportolási lehetőségek, az ünnepekre a fogvatartottak műsorokkal készültek.

Az Intézet II. Objektumának „B-C körletén” a szabadidő eltöltésére több helyiség (pl. közös konyha és étkező, billiárdszoba, közösségi helyiség) is rendelkezésre állt. A látogatócsoport által meghallgatott, itt elhelyezett fogvatartottak elmondták, hogy mivel nap közben szabadon mozoghatnak, ezeket bármikor igénybe vehetik. A dolgozóknak és oktatásban részt vevőknek erre elsősorban hétvégén volt lehetősége. Szakköröket is tartottak, pl. főzőszakkör körében egyszerűbb ételeket készíthettek maguknak, egyik társuk pedig angolul tanította őket. A részlegen található könyvtárat előzetes bejelentést követően használhatták, és volt egy díjfizetés ellenében igénybe vehető konditerem is.

A fiatalok részlegében szintén rendelkezésre álltak közösségi helyiségek (pavilonként egy foglalkoztató helyiség, valamint zeneszoba, kondicionáló terem). A fiatalok részlegén állatterápiás foglalkozásra is volt lehetőség, melynek keretében a fogvatartottak papagájokat gondozhattak. A látogatócsoport által meghallgatott fiatalok szabadidejüket tévé nézéssel, pingpongozással, kártyázással, gyúrással töltötték. A lányok beszámoltak arról, hogy reggelenként tornáznak, hetente kézműves foglalkozáson vesznek részt, használják a zeneszobát is, egyikük azonban úgy ítélte meg, hogy más fiatalok elhelyezésére szolgáló intézményhez képest itt jóval kevesebb a szervezett szakkör.

A szabadban tölthető időt a rendelkezésre álló személyzet létszáma vagy a fiatalok által használatos udvar behatároltsága miatt nem minden esetben biztosították mindenkinek.

⁶¹ Mandela Szabályok 96.2. pont, lásd továbbá: Európai BörtönSzabályok 26.2. pont.

⁶² Mandela Szabályok 98.1. pont, valamint Európai BörtönSzabályok 26.3. pont.

⁶³ Bvtv. 164. § (4) és (8) bekezdés.

Előfordult, hogy az elkülönítési szabályok betartását úgy oldották meg, hogy megfelezték a tettestársak között a napi 1 óra séta lehetőségét.

Az anya-gyermek részlegen – a csecsemőgondozási ismeretek átadásán, valamint a vallási és mentálhigiénés programokon túl – kézműves és társasjáték szakköröket is szerveztek. Az udvar egy része fedett volt, ami lehetővé tette, hogy az anyák és gyermekeik akár esős időben is kimehessenek levegőzni. A személyi állomány tájékoztatása szerint jó idő esetén a kötelező napi 1 óránál hosszabb időt is a szabad levegőn tölthettek. A kerítés falát mesefigurák díszítették.

Az Intézet részmunkaidőben foglalkoztatott egy református vallású börtönlelkészt, aki hetente három napon teljesített szolgálatot. Egyéni és csoportos lelki gondozást rajta kívül a Magyar Református Egyház, a Magyar Római Katolikus Egyház, a Magyar Pünkösdi Egyház, a Krisztus Szeretete Egyház, a Jehova Tanúi, a Hit Gyülekezete és a Golgota Gyülekezete tagjai is végeztek, a velük való együttműködés koordinálása szintén a börtönlelkész feladata volt. A fogvatartottakat a Házirendben tájékoztatták a lelkész fogadónapjairól, illetve az egyházi foglalkozások ütemezéséről. A látogatócsoportnak több fogvatartott is említette, hogy istentiszteleteken, egyéb vallási foglalkozásokon rendszeresen részt vesz.

2.6.3.B. A szabadidő eltöltése – a 2021-es látogatás tapasztalatai

A szabadidő eltöltésére irányuló foglalkozásokat az Intézet a járványhelyzetben is megtartotta. A „B-C” körleten elhelyezett fogvatartottak sokféle szakkört tartottak a társaiknak (kertművelés és környezettudatosság, életvezetés és háztartás, ulti, biliárd, darts, sakk, nyelvtanulás, póker). Az egyik „B-C” körleten elhelyezett, meghallgatott fogvatartott arról számolt be, hogy németet és matematikát oktat más fogvatartottaknak. Ezeket a foglalkozásokat a járványhelyzetben is meg tudták tartani a társalgóban (ahol a szükséges távolság biztosítása miatt legfeljebb 5 személy tartózkodhatott), mert általában 1-2 fő szokott bekapcsolódni. A közös főzéseken való részvételt több fogvatartott említette. Az első büntényes fogvatartottak részére pszichológus tartott csoportfoglalkozást. A Fiatalkorúak Intézetében a reintegrációs tisztek vezetésével könyvtári, asztalitenisz, zenei foglalkozások, kertgondozó- és főző szakkörök, filmvetítések, sakk-, társasjáték-, kártya-szakkörök, varró- és más kreatív alkalmak, ki mit tud? tehetségkutató verseny, torna, kondicionálás, kisállat terápia foglalkozások egyaránt voltak. Az anya-gyermek részlegen pszichológus „anya-kört”, védőnő csecsemő-gondozási és mentálhigiéniai foglalkozást is tartott. Babatorna és mondókázás is szokott lenni. Fogvatartotti szervezésben itt is volt kézműves- és társasjáték szakkör. Az édesanyák számára pszichológus dohányzásról leszoktató foglalkozást is szervezett.

Volt olyan fogvatartott is, aki nem járt szakkörre, szívesebben látogatott el a könyvtárba. Ezt a járvány időszakban ritkábban tudta megtenni, de könyveket lehetett kérni.

Az ünnepekről szóló közös megemlékezéseket 2020 tavaszától az Intézet a járványhelyzet miatt nem tudta megtartani.

A hitéleti tevékenység a járványhelyzet miatt korlátozott volt, mert az egyházi személyek nem jártak az Intézetbe. A vezetőség elmondása szerint az istentiszteletről a templomban készített video felvételeket megkapják, illetve az Intézet lelkésze Skype útján tudja megtartani az alkalmakat a fogvatartottaknak, amelynek során kommunikálni is tud velük. Több fogvatartott mondta, hogy szereti olvasni a Bibliát.

Egy első büntényes fogvatartott elmondta, hogy „egy unalmas perce sincs”, a szabadidejében edzőterembe jár. Az edzőteremben a kondicionáló eszközöket használat után fertőtleníteni kellett, ehhez fertőtlenítő folyadék és papírtörölő rendelkezésre állt. A II. Objektumban két konditerem volt, amelyek használata a járványhelyzet óta ingyenes. Az udvaron is lehetett használni egy erősítő eszközt. Pingpongozásra is volt lehetőség.

Naponta egy órát lehetett a szabad levegőn eltölteni, ezt a legtöbb fogvatartott igénybe vette, de olyan fogvatartott is volt, aki nem ment ki, mert nem szeret „ketrecben sétálni”. Másnak csak néha egyszerűen nem volt kedve az udvarra menni. Előfordult az is, hogy a fogvatartott olyan időben érkezett vissza a munkavégzésről, hogy már nem tudott a levegőre menni.

Minden zárkában volt televízió, több csatornával. Rádiót is lehetett hallgatni. Volt, aki olvasni szokott. Egy fiatalokú fogvatartott kirakózni szeretett.

Az NMM pozitívan értékelte a fogvatartottak változatos foglalkoztatását, és azt, hogy a foglalkozások többségét az Intézet kis csoportos keretek között a járvány időszakában is folytatólagosan biztosította a fogvatartottak számára.

A szabadidő eltöltése tekintetében az NMM alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem tapasztalt. Felhívja ugyanakkor a figyelmet, hogy a fiatalokúak esetében kiemelten fontos az oktatási-, sport-, szakképzési-, rekreációs és más zárkán kívüli értelmes programok egész napos biztosítása.

A CPT nyomatékosítja, hogy minden fiatalokú számára lehetőséget kell adni a mindennapos testmozgásra legalább két órán keresztül, amiből egy órát, de lehetőleg sokkal többet a szabad levegőn tölthet.⁶⁴ Az NMM korábbi jelentésében⁶⁵ is rámutatott arra, hogy amennyiben nem biztosított a megfelelő időtartamú zárkán kívül töltött szabadidő, az veszélyezteti a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát.

2.7. Kapcsolattartás

A Bvtv. értelmében a szabadságvesztés végrehajtása során – a társadalomba való beilleszkedés érdekében – a bv. intézet elősegíti, hogy az elítélt fenntarthassa és fejleszthesse hozzátartozóival és más személyekkel való kapcsolatát. A kapcsolattartás korlátozásának a bv. intézet rendje és a fogvatartás biztonsága érdekében vagy egészségügyi okból lehet helye.⁶⁶

A CPT felhívta a figyelmet, hogy rendkívül fontos, hogy a fogvatartottak viszonylag jó kapcsolatot ápolhassanak a külvilággal, és biztosítani kell számukra a családtagjaikkal és közeli barátaikkal fennálló kapcsolatuk fenntartásának lehetőségét.⁶⁷

A Mandela Szabályok értelmében a fogvatartottak számára – a szükséges felügyelet mellett – biztosítani kell a hozzátartozóikkal és barátaikkal való rendszeres kapcsolattartás lehetőségét mind látogatók fogadása, mind írásbeli kommunikáció útján, illetve – amennyiben elérhetőek – telekommunikációs, elektronikus és digitális eszközökön keresztül.⁶⁸

A veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV.5.) Korm. rendelet, majd a 2020. VI. 18-án hatályba lépett, a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény egyaránt felhatalmazást adott a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának, hogy az intézet elhagyásával járó kapcsolattartási formákat, a rendkívüli eltávozások engedélyezését és a látogatófogadást korlátozza. A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka által elrendelt, a fogvatartottaknak a hozzátartozóikkal történő kapcsolattartását korlátozó intézkedések a 2021-ben tett látogatáskor 9 hónapot

⁶⁴ Ld a CPT 24. Általános Jelentésének [CPT/Inf(2015)1] 107. pontját

⁶⁵ AJB-1423/2015. sz. jelentés.

⁶⁶ Ld. Bvtv. 172. § (1)-(2) bek.

⁶⁷ A CPT 2. Általános Jelentése [CPT/Inf (92) 3], 51. pont.

⁶⁸ Mandela Szabályok 58. pont.

meghaladó időtartamban, folyamatosan fennálltak. A speciális rendelkezések a világjárványra tekintettel elrendelt veszélyhelyzet megszűnéséig, 2022. június 1-ig voltak hatályban.

2.7.1.A. Látogatófogadás a 2019-ben tett látogatás idején

Az Intézet a „B-C körleten” elhelyezettek, valamint a jogerősen elítélt fiatalok számára a látogatófogadást főszabályként csoportos beszélő formájában, az Intézet II. Objektumában, egy különálló épületben biztosította, pozdorja elválasztó elemekkel felszerelt asztalok mellett. A helyiségben gyereksarok is ki volt alakítva. A fogvatartottak elmondása szerint a látogatókkal való fizikai érintkezés az „asztali beszélő” esetében tilos volt.

Az EFOP-programba⁶⁹ bevont fogvatartottak, valamint az anya-gyermek körleten elhelyezettek számára az Intézet a családi beszélőt is lehetővé tette, melynek során a beszélő helyiségekben elhelyezett asztalokon elválasztó elemet nem alkalmaztak. A fogvatartottak elmondták, hogy ilyenkor lehetőségük van a hozzátartozókat csókkal üdvözölni, a látogatásra érkező gyermekeket ölebe venni.

A letartóztatásukat töltő fiatalok biztonsági fülkében fogadhattak látogatót.

Az NMM korábbi jelentése már felhívta a figyelmet,⁷⁰ hogy az Európai Börtön szabályok 24.4. pontja szerint a látogatási körülményeknek lehetővé kell tenniük a családi kapcsolatok lehető legtermészetesebb módon való fenntartását és fejlesztését, az 54.9. pont értelmében pedig egyensúlyt kell teremteni a biztonság védelmének kötelezettsége és a látogatók magánszférájának tiszteletben tartása között. Az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Moiseyev v. Oroszország* ügyben kimondta, hogy az, hogy a fogvatartottat a látogatóitól egy üveglappal elválasztották, sértette az Egyezmény 8. cikkében nevesített magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogát. A Bíróság kifejtette, hogy a fizikai kontaktus megtagadása csak az adott konkrét fogvatartott vonatkozásában jól megalapozott biztonsági kockázat fennállása esetén alkalmazható, ennek hiányában az alapjogok ilyen mértékű korlátozása nem igazolható.⁷¹

A testi kontaktus lehetőségének kizárása nem csak a fogvatartottakat, hanem látogatóikat, köztük kiskorú gyermekeiket is hátrányosan érinti. A Gyvt. 7. § (4) bekezdése értelmében a gyermeknek – ha törvény másként nem rendelkezik – a szülő felügyeleti jogának megszűnése esetén is joga van a kapcsolattartáshoz. A Gyermek jogairól szóló ENSZ egyezmény 9. cikk 3. pontja értelmében – amennyiben az nem ellentétes a gyermek mindenek felett álló érdekeivel – az államnak tiszteletben kell tartania a gyermek azon jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn szülőjével. A „közvetlen érintkezés” a fizikai érintkezés lehetőségét is magában foglalja.⁷²

A Bangkoki Szabályok 26. pontja alapján a fogvatartott nők családtagjaikkal, beleértve gyermekeikkel, valamint a gyermekek gondviselőivel, törvényes képviselőivel való kapcsolattartását minden lehetséges eszközzel elő kell segíteni és támogatni kell. Ahol lehetséges, intézkedéseket kell hozni az otthonuktól távoli intézetekben elhelyezett nőket érő hátrányok kiküszöbölése érdekében.

A látogatócsoport által az anya-gyermek körleten meghallgatott női fogvatartottak közül többen számoltak be arról, hogy hozzátartozóiknál vagy nevelőszülőknél elhelyezett gyermekeik nem látogatják őket.

⁶⁹ EFOP 1.3.3-16-2016-00001 azonosító számú, „Fogvatartottak reintegrációja” című projekt. Ld: <https://bv.gov.hu/hu/efop-1-3-3>.

⁷⁰ Ld. az AJB-474/2018. sz. jelentést.

⁷¹ *Moiseyev v. Russia*, (Application no. 62936/00) judgement of the ECtHR 09 October 2008. 258-259. pont.

⁷² Ld. Tobin, John – Cashmore, Judy: Article 9 The Right Not to Be Separated from Parents. In: Tobin, John (Ed.): *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*. New York: Oxford University Press, 2019. 332. o.

Az Intézet parancsnokának tájékoztatása szerint az anya és Intézeten kívül élő gyermeke személyes kapcsolattartása úgy oldható meg, hogy a gyereket valaki a látogatófogadás alkalmával behozza, a bv. intézetnek nincs kötelezettsége arra, hogy ilyen esetben láthatásra átszállítsa a fogvatartottat. Ha a gyermek nevelőszülőnél van elhelyezve, van lehetőség arra, hogy a szülő kapcsolattartónak mind őt, mind a nevelőszülőt megjelölje.

Az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának a fogvatartottak gyermekeiről szóló CM/Rec(2018)5 ajánlása 6. pontja értelmében „*a nemzeti hatóságok törekedjenek arra, hogy megfelelő erőforrásokat biztosítsanak azon állami ügynökségeknek és civil szervezeteknek, amelyek támogatják a fogvatartottak gyermekeit és a családtagjaikat annak érdekében, hogy hatékonyan kezelni tudják a hozzátartozó fogvatartásából eredő speciális helyzetüket, beleértve az esetleges logisztikai vagy anyagi támogatást a családi kapcsolatok fenntartása céljából.*”

A Bangkoki Szabályok 51.2. pontja értelmében a fogvatartott anyával együttesen elhelyezett gyermekek neveléséhez biztosított körülményeknek a lehető legközelebb kell állnia a börtönön kívül élő gyermekekéhez. Az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának a fogvatartottak gyermekeiről szóló CM/Rec(2018)5 ajánlása értelmében biztosítani kell az intézeten kívül élő szülővel, testvérekkel és egyéb családtagokkal történő kapcsolattartást, amennyiben az nem ellentétes a gyermek legfőbb érdekével.

A Bvtv. 128. § (6) bekezdése értelmében „*a gyermek felett szülői felügyeletet gyakorló vagy a gyermekkel kapcsolattartásra jogosult másik szülő, a testvér és a gyermekkel kapcsolattartásra jogosult nagyszülő, valamint a gyám részére heti egy alkalommal a kapcsolattartást és a gyermek fejlődéséről a megfelelő tájékoztatást biztosítani kell.*” Az Intézet az anya-gyermek körleten elhelyezett csecsemők esetében ún. „gyermekláthatást” a hozzátartozók⁷³ kérelmére munkanapokon, egy óra időtartamban biztosított, az e célra berendezett helyiségben, felügyelet mellett. A személyi állomány tájékoztatása szerint – amennyiben a kapcsolattartást az érintett hozzátartozóval a hatóságok nem korlátozták – ezen a gyermek anyja is részt vehet. A látogatócsoport megtekintette a gyermekláthatás lebonyolítására szolgáló helyiséget, melynek berendezése két fotelből, egy kanapéból és egy dohányzóasztalból állt, lehetővé téve, hogy a látogatásra otthonos, családi körülmények között kerüljön sor.

2.7.1.B. Látogatófogadás a 2021-ben tett látogatás idején

Az COVID fertőzés megelőzése érdekében a 2021-ben tett NMM látogatás időszakában a fogvatartottak nem fogadhattak látogatókat.

A járványidőszakban az anya-gyermek részlegen elhelyezett gyermekek személyes kapcsolattartása is szünetelt, az ő hozzátartozói is csak telefonon kommunikálhattak, vagy a Skype segítségével láthatták a babát. Az anya-gyermek részleg egyik ápolónőjének elmondása szerint mindazonáltal nem tapasztalták azt, hogy a járványhelyzet és az emiatt szükséges korlátozások miatt hamarabb távoznának a gyermekek az Intézetből.

A csoportos, valamint a beszélőfülkében történő látogatófogadásnak az Intézetben 2019-ben tapasztalt körülményei visszásságot okoztak a fogvatartottak és látogatóik magánélet tiszteletben tartásához való jogával összefüggésben, továbbá a fogvatartottak és látogatóik, különösen gyermekeik lelki egészséghez való jogával összefüggésben is, és veszélyeztetik a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát.

⁷³ A Házirend alapján: apa, nagyszülő, testvér, (ha szülő, nagyszülő nem él, a kapcsolattartásban tartósan akadályoztatva van, vagy kapcsolattartási jogát önhibájából nem gyakorolja, a gyermek szülőjének testvére, valamint szülőjének házastársa is), illetve az, akinek a gyereket az anya a közös elhelyezés megszűntét követően ki akarja adni (leendő gyám).

Az NMM álláspontja szerint a fogvatartott anyák gyermekeinek a Gyermekek jogairól szóló ENSZ egyezmény szerinti kapcsolattartáshoz való joga, a nőekkel szembeni diszkrimináció kiküszöbölésének a CEDAW egyezményben meghatározott követelménye, valamint a hátrányos megkülönböztetés tilalmának gyakorlati érvényesülését is elősegítené, ha a fogvatartott nőket a gyermekeikkel való kapcsolattartásban a bv. szervezet aktívan segítené.

Az NMM álláspontja szerint a gyermekláthatás biztosításának feltételei és körülményei a gyermek jogainak tiszteletben tartására alkalmasak, megvalósításának módja az anya reintegrációja szempontjából is jó gyakorlatnak tekinthető.

2.7.2.A. A kapcsolattartás egyéb formái – a 2019-ben tett látogatás tapasztalatai

Telefonos kapcsolattartásra a fogvatartottaknak a bv. által biztosított mobiltelefonon, illetve közösségi telefonon keresztül volt lehetősége. A fogvatartottak a Házi rend alapján a fokozatuknak és a rezsimszabályoknak megfelelő gyakorisággal és időtartamban kezdeményezhettek hívásokat. A parancsnok tájékoztatása szerint a többségnek volt bv-s mobiltelefonja, aminek feltétele volt, hogy a fogvatartott megfizesse a 35 000 Ft-os letéti díjat. Emellett minden objektumban egy-egy közösségi telefon is fel volt szerelve. Mindkét készüléktípus azonos percdíjakkal volt használható.⁷⁴ A látogatócsoport tagjainak több fogvatartott is panaszolta, hogy nem nagyon tud telefonálni a magas költségek miatt, illetve nem engedheti meg magának a letéti díj összegét. Volt olyan dolgozó fogvatartott is, aki elmondása szerint a telefonálási költségei fedezéséhez a családja anyagi hozzájárulására szorult.⁷⁵

A Mandela Szabályok 58. pontja a kapcsolattartás lehetőség szerint biztosítandó formái között nevesíti a telekommunikációs, elektronikus illetve digitális eszközöket is. A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának a látogatás idején hatályban levő szakutasítása értelmében az internet alapú Skype telefonálás *„elsősorban az enyhébb rezsimszabályok alá tartozó fogvatartott részére biztosítható, amely alkalmas arra is, hogy motivációs jelleggel más rezsimszabály hatálya alá tartozó fogvatartottat normakövető magatartásra ösztönözzön.”*⁷⁶ A parancsnok tájékoztatása szerint az Intézet II. Objektumában – a fogvatartott kérelmére, felügyelet mellett – volt lehetőség Skype-on keresztüli kapcsolattartásra, ám ezt nem nagy számban vették igénybe. Korábban egy, az anya-gyermek körleten elhelyezett külföldi állampolgár használta rendszeresen, aki a gyermeke hazaadása előtt a szüleiivel, azt követően pedig a gyermekével kommunikált.

Azon fogvatartottak esetében, akiket hozzátartozóik személyesen nem tudtak látogatni, illetve nem engedhették meg maguknak a telefonálás költségeit, a kapcsolattartás fő eszköze a levelezés volt. A parancsnok tájékoztatása szerint az Intézetben előfordult, hogy a beérkező leveleket lefénymásolták, és csak a másolatot adták át a fogvatartottaknak. Ez olyan esetekben történt, ha felmerült a gyanú, hogy a levél valamilyen szerrel át van itatva, pl. a levélnek nincs tartalma, a papír vastagabbnak tűnik, vagy láthatóan át volt ázva. Az egyik fogvatartott azt panaszolta a látogatócsoport egyik tagjának, hogy csak a hozzátartozóitól tudta meg, hogy levelet és fényképet küldtek számára, azokat nem kapta kézhez, és a küldemény érkezéséről sem tájékoztatta az Intézet.

⁷⁴ A helyi hívások bruttó percdíja 81 Ft volt, a mobiltelefon hálózatokba (Vodafone, T-Mobile, Telenor) irányuló hívás 93 Ft, a nemzetközi hívások díja 124-683 Ft-ig terjedt.

⁷⁵ A fogvatartottak 2019. évi munkadíjáról, ösztöndíjáról, a munkaterápiás foglalkoztatás pénzbeli térítési díjáról és a tartási költséghez való hozzájárulásról szóló 5/2018. (XII. 17.) BVOP utasítás 1. pontja alapján *„a munkáltatásban részt vevő, teljes munkaidőben foglalkoztatott fogvatartottak alapmunkadíja 2019. január 1-jétől havidíj alkalmazása esetén 46 000 forintnál (...) nem lehet kevesebb.”*

⁷⁶ A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának az internet alapú Skype telefonálásról szóló 53/2017. (VII.10.) OP szakutasítása, 2. pont.

A Bvtv. 174. § (5) bekezdése alapján „ha a bv. intézet az általa tartalmilag ellenőrizhető levél tekintetében megállapítja, hogy az a fogvatartás biztonságát veszélyeztető adatot, információt vagy tárgyat tartalmaz, a levél nem továbbítható, az elítéltnak nem kézbesíthető.” A 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 100. § (1) bekezdése szerint „a Bv. tv. 174. § (5) bekezdésében meghatározott tartalmú levél továbbításának vagy kézbesítésének a megtagadását az elítélttel közölni kell”.

A parancsnok tájékoztatása szerint a csomagküldés szabályainak 2018. július 1-jén hatályba lépett változása óta⁷⁷ a fogvatartottak kevesebb küldeményt kapnak. A kapcsolattartók inkább pénzt küldenek, ezért a kiétekezőbolt forgalma megnőtt.

2.7.2.B. Kapcsolattartás a COVID járvány időszakában a 2021. évi látogatás tapasztalatai szerint

Az COVID fertőzés megelőzése miatt a 2021-ben tett látogatás időszakában a fogvatartottak nem fogadhattak látogatókat. A jogszabályok értelmében⁷⁸ az országos parancsnok rendelkezhetett arról, hogy a fogvatartottak a járványügyi helyzettel összefüggő korlátozások hátrányos következményeinek enyhítése érdekében rezsimbe tartozástól függetlenül igénybe vehessék a bv. intézet által nyújtott elektronikus kapcsolattartási formákat, illetve az általános szabályok szerinti gyakoriságot és időtartamot meghaladó mértékben kezdeményezhessenek telefonhívást, és ha az ehhez szükséges letéti pénzzel nem rendelkeznek, kérelemre, egyedi intézkedés alapján a bv. intézet a telefonálás díjának költségeit átvállalhatta, és a csomagküldési alkalmak számát is növelhette.

Az elrendelt korlátozásokkal egyidejűleg azok a fogvatartottak, akiknek nem volt letéti pénze, lehetőséget kaptak 3x5 perc időtartamban a büntetés-végrehajtási szervezet által finanszírozott telefonos kapcsolattartás igénylésére, és 2020 tavaszától a Skype kapcsolattartást is igénybe lehetett venni. Utóbbi lehetőséget az Intézet az országban 2. büntetési végrehajtási intézetként már 2014-ben kialakította.

Az Intézet által finanszírozott 3x5 perc telefonálási lehetőséget igénybe vevő fogvatartottak száma 2020 márciustól szinte folyamatosan emelkedett az alábbiak szerint:

01. hó	02.hó	03.hó	04.hó	05.hó	06.hó	07.hó	08.hó	09.hó	10. hó	11. hó	12. hó
0	0	3	6	7	14	24	13	23	26	42	40

A Skype kapcsolattartás lehetőségével élő fogvatartottak száma 2020-ban az alábbiak szerint alakult a „B-C” körleten és a Fiatalkorúak Intézetében:

	01. hó	02.hó	03.hó	04.hó	05.hó	06.hó	07.hó	08.hó	09.hó	10. hó	11. hó	12. hó
B-C	0	0	0	30	46	42	39	44	47	47	53	62
Fk.	0	0	0	0	4	8	12	11	20	27	29	34

Az interjúkból tükröződően a fogvatartottak szerették a Skype útján történő kapcsolattartást, és szívesen éltek vele. Egy első büntényes fogvatartott azt mondta, hogy minden percet kihasznál a Skype-ra, és a számítógépek jól használhatók erre a célra. A nevelők rugalmasan kezelik az időpontokat, ha valaki a kért időpontban nem tud Skype-olni, akkor 12 órán belül biztosítanak új időpontot. A kisgyermekes fogvatartottak számára biztosítják a

⁷⁷ A Bvtv. 176. § (4) bekezdése értelmében „A bv. szerv területén kívülről érkező csomagban élelmiszer, tisztálkodási szer, dohánytermék, valamint - a (7) bekezdésben meghatározott kivétellel - gyógyszer, gyógyászati segédeszköz vagy gyógyhatású készítmény nem küldhető”.

⁷⁸ Ld. 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet 3. § (9) bekezdés, illetve a veszélyhelyzet megszüntetését követően: 2020. évi LVIII. törvény 237. § (7) bekezdés.

hétvégi időpontot, hogy a gyerekek ne legyenek az iskolában. Két fiatal lány azt mondta, hogy még nem Skype-oltak, de egyikük szeretne, ha majd a testvére tudja fogadni a hívást. Egy fiatal fiú azért nem tudott sem telefonálni, sem Skype-on beszélni az unokatestvérével, mert annak eltört a telefonja. Volt, ahol a család anyagilag nem állt úgy, hogy tudnák finanszírozni a telefonálást.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka normatív utasítás kiadásával lehetővé tette, hogy a normakövető magatartást tanúsító enyhébb és általános rezsimszabályok hatálya alá tartozó fogvatartottaknak – a különleges jogrend időszakán kívül is – motivációs céllal engedélyezhető legyen az elektronikus kapcsolattartás.⁷⁹ Jogszabályi szinten a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet módosításával, 2021. január 1-jei hatállyal rendelkezett a jogalkotó a telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartás részletes szabályairól.⁸⁰ A havonta engedélyezhető alkalmak számát főszabály szerint a szabadságvesztés végrehajtási fokozatától és a rezsimegkategoriatól tette függővé.⁸¹ Egészségügyi válsághelyzet vagy a bv. szervet érintő katasztrófahelyzet idején azonban, amennyiben a telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartást a bv. szerv vezetőjének rendelkezése alapján a látogatófogadás kiváltására alkalmazzák, az a rezsimszabályokra tekintet nélkül engedélyezhető.⁸²

A jogi képviselővel történő kapcsolattartás időben nem volt korlátozott, és a fogvatartottak a jogi képviselőjükkel személyesen is találkozhattak az ügyvédi beszélő helyiségben.

A fogvatartottak web-es csomagot kaphattak, és többen is beszámoltak arról, hogy levelezés útján tartanak kapcsolatot. A csomagokat és a leveleket átadás előtt 4 napra elkülönítették.

Az Intézet 2019-es látogatásának, valamint a NMM korábbi vizsgálatainak tapasztalatai alapján⁸³ a bv. által biztosított mobiltelefonok letéti díjának mértéke, valamint a telefonhívások magas percdíja jelentősen korlátozta a hozzátartozókkal való folyamatos kapcsolattartás lehetőségét. Az alapvető jogok biztosa általános alapjogvédelmi feladatkörében, a fogvatartottak telefonos kapcsolattartásának percdíjaival összefüggésben kiadott AJB-2236/2021. számú jelentésében felkérte a büntetés-végrehajtás országos parancsnokát, hogy folytasson egyeztetést a mobil-és közösségi telefonhívások percdíjainak csökkentéséről. Tekintettel arra, hogy a BVOP tájékoztatása alapján 2021. november 1-jétől a percdíjak csökkentek,⁸⁴ az NMM ezzel összefüggésben nem állapít meg visszasságot.

Az, hogy a fogvatartott nem kapta meg a levelét és tájékoztatást sem kapott a kézbesítés megtagadásáról, veszélyeztette a kapcsolattartáshoz való jog érvényesülését.

⁷⁹ A videóhívással megvalósuló elektronikus kapcsolattartás eljárásrendjéről szóló 37/2020. (VII. 24.) BVOP utasítás, 3. pont. A 4. pont értelmében különleges jogrend időszakában az elektronikus kapcsolattartás rezsimszabályoktól függetlenül engedélyezhető. A norma 2020. augusztus 2-án lépett hatályba.

⁸⁰ A Bvtv. 173. § (2) bekezdése értelmében „*az elítélt a rezsimszabályok szerint igénybe veheti a bv. szerv által nyújtott elektronikus kapcsolattartási formákat.*” Ehhez kapcsolódóan határozza meg a 20/2020. (XII. 30.) IM rendelettel, 2021. január 1-i hatállyal módosított 16/2014 (XII. 19.) IM rendelet 2. § 9. pontja a telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartás fogalmát: „*a Bv. tv. 173. § (2) bekezdése szerinti kapcsolattartási formának a bv. szerv által meghatározott internet alapú telekommunikációs eszköz útján történő biztosítása.*”

⁸¹ Ld. Bvtv. 39. § (2) bekezdés h) pont (fegyház, általános rezsimszabály – havi 1), 39. § (3) bekezdés h) pont (fegyház, enyhébb rezsimszabály – havi 2), 40. § (2) bekezdés h) pont (börtön, általános rezsimszabály – havi 2), 40. § (3) bekezdés h) pont (börtön, enyhébb rezsimszabály – havi 3), 41. § (2) bekezdés h) pont (fogház, általános rezsimszabály – havi 3), 41. § (3) bekezdés h) pont (börtön, általános rezsimszabály – havi 4).

⁸² Ld. a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 102/A § (3) bekezdését, valamint a telekommunikációs eszköz útján történő elektronikus kapcsolattartás eljárásrendjéről szóló 29/2021. (V. 19.) BVOP utasítás 5. pontját.

⁸³ Ld., az NMM AJB-679/2017., AJB-685/2017., AJB-474/2018., AJB-501/2018., AJB-646/2019. sz. jelentéseit.

⁸⁴ AJB-2236-12/2021. számon iktatott irat.

A külvilággal fenntartott kapcsolattartás a CPT álláspontja szerint szorosan összefügg a bántalmazás megelőzésének témakörével,⁸⁵ és annak bármilyen korlátozása kizárólag számottevő biztonsági kockázat alapján vagy erőforrások hiánya miatt rendelhető el.⁸⁶ Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az alapjog korlátozásának alkotmányosságához „szükséges, hogy a korlátozás megfeleljen az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyenek egymással.”⁸⁷

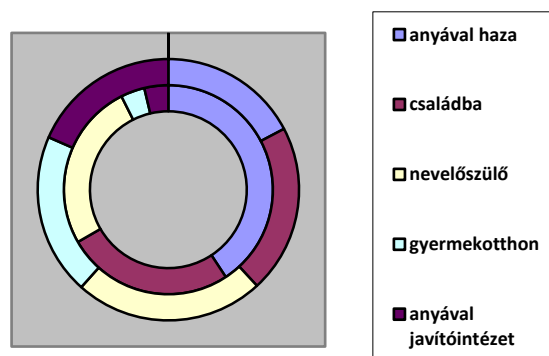
A Bvtv. 172. § (2) bekezdése értelmében a bv. intézet rendje és a fogvatartás biztonsága érdekében, vagy egészségügyi okból a kapcsolattartás korlátozásának is helye lehet.

Az NMM a fogvatartottaknak a járványhelyzetre tekintettel megvalósuló, korlátozott kapcsolattartása tekintetében alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem tapasztalt. Felhívja ugyanakkor a figyelmet arra, hogy a kapcsolattartás különböző lehetőségeinek korlátozására az egyes fogvatartottak esetében csak kellően differenciáltan, egyéni kockázatelemzést követően kerülhet sor, aminek elmaradása veszélyezteti a fogvatartott magánélet és kapcsolattartás tiszteletben tartásához való jogának, valamint az embertelen bánásmód tilalmának érvényesülését.

2.7.3. Az anya-gyermek részlegesen elhelyezett gyermekek távozása az Intézetből a 2021. évi látogatás tapasztalatai alapján

Az anya-gyermek részleg lehetőséget ad az egy évesnél fiatalabb gyermek anyával együttes elhelyezésére, biztosítva azt, hogy a pszichológiai szakirodalom⁸⁸ szerint a kötődés kialakulásának legfontosabb, első évében a fogvatartott édesanya és gyermeke ne legyen elszakítva egymástól. Az anyák általában szoptatják a gyermeküket – a látogatáskor a II. Objektumban elhelyezett édesanya is szoptatott –, de a védőnők minden csecsemő részére személyre szabottan táplálási tervet készítenek, amelyben a hozzátáplálást is feltüntetik.

A 2018., 2019. és 2020. évben az Intézetből távozott gyermekek távozására vonatkozóan az ellátási hely (belső gyűrű) és az Intézetben eltöltött idő (külső gyűrű) számadatait az alábbi diagram tükrözi:

Az adatokból megállapíthatóan a gyermekek legnagyobb része (40,74%) az édesanyjával együtt haza tudott menni. A gyermekek további negyede került az édesanyja nélkül a saját családjához, és ugyanennyi gyermek került nevelőszülőhöz. A vizsgált

⁸⁵ A CPT a 8. Általános Jelentésből [CPT/Inf (98) 12] 27. pont.

⁸⁶ A CPT 2. Általános Jelentése [CPT/Inf (92) 3] 51. pont.

⁸⁷ Az Alkotmánybíróság 30/1992. (V. 26.) AB határozata, Indokolás, III.2.2. pont.

⁸⁸ A pszichológiai szakirodalmak (pl. Bowlby; Ainsworth) szerint az anya-gyermek kötődés szempontjából meghatározó időszak az első életév, a gyermek harmonikus fejlődését megalapozhatja az a bizalom (Erikson), ami az első életév végére kialakul.

időszakban egy gyermek került gyermekotthonba, és egy további gyermek az anyával együtt intézetet váltott, javítóintézetbe ment.

Az áttekintett időszakban akkor töltötték átlagosan a legrövidebb időt (átlag 5,63 hónap) csecsemők az Intézetben, ha az anyával haza tudtak menni. A saját családba fogadott gyermekek átlagosan 6,79 hónapot voltak az Intézetben. A gyermekek akkor maradtak a legtovább, ha a saját családba nem tudtak hazamenni, és nevelőszülőt kellett keresni nekik (a nevelőszülőhöz került gyermekek átlag 7,64 hónapot töltöttek az Objektum anya-gyermek részlegén). A Gyvt. 7. §-ának (2) bekezdése szerint a 12 év alatti gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezésétől kizárólag akkor lehet eltekinteni, ha tartósan beteg vagy súlyosan fogyatékos, testvérek együttes elhelyezése érdekében, vagy ha az intézményi elhelyezést a szülő (törvényes képviselő) kéri, és ez nem ellentétes a gyermek érdekével. A vizsgált időszakban kevés számú gyermek (mindössze 1) került gyermekotthonba, ő 6,5 hónapot töltött az Intézetben. Az anyával javítóintézetbe ment csecsemő 6 hónapig volt az Objektumban.

Az anya-gyermek részlegen elhelyezett gyermekek kapcsolattartása, valamint a gyermekek távozása tekintetében az NMM alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem tapasztalt.

2.8. Fegyelmi helyzet

2.8.A. A 2019-es látogatás tapasztalatai

A „B-C körleten” elhelyezett fogvatartottak az NMM munkatársainak arról számoltak be, hogy vannak ugyan összezőrdülések (pl. ha a kis konyhát egyszerre többen is használni szeretnék), de komoly konfliktusok nincsenek, mert itt mindenki arra törekszik, hogy a kedvezményeit ne veszélyeztesse. A feszültség csökkentését az is elősegíti, hogy el tudnak vonulni az egyszemélyes lakóhelyiségekbe.

A fiatalokú fiúk elmondása szerint „nincs sok balhé”, mivel az elhelyezésükre szolgáló mindkét pavilon be van kamerázva. Főleg az elítélteknek van lehetőségük arra, hogy „összepakjanak”, mivel a letartóztatottak jóval kevesebb időt tölthetnek a zárkákön kívül. Több fiatal is beszámolt arról, hogy verekedésbe keveredett, volt, aki sérelmezte, hogy annak ellenére fegyelmi büntetést kapott, hogy ő csak védekezett.

A fiatalokú lányok körletén jobb a légkör („Általában jól megvagyunk.”), néha előfordulnak veszekedések, de ezek általában rövid, 5-10 perces viták, verekedésig nem fajulnak el.

Az anya-gyerek körleten a fogvatartottak elmondása szerint sok volt a feszültség, „veszekedés minden nap van”. Verekedés nem fordult elő, volt, aki ezt a kamerák jelenlétének tulajdonította. A viták leginkább azért robbannak ki, ha „beleszólnak egymás dolgaiba”. Két, egymással konfliktusos viszonyban levő nő kölcsönösen panaszkolta, hogy hiába jelzik a problémákat, a személyi állomány tagjai a másik anyával kivételeznek. Más fogvatartottak viszont arról számoltak be, hogy a vitákat a nevelővel megbeszélik, illetve a pszichológus is segíti a konfliktusok feloldását. A személyi állomány a konfliktusban állók egymástól való elszeparálásával – a körlet másik folyosójára költöztetés, külön étkezés – is törekedett a helyzet kezelésére. Nagyon ritkán, de előfordultak a gyermekek sérelmére elkövetett bántalmazások is.⁸⁹

Az Intézet parancsnokának tájékoztatása szerint fogvatartottak közötti bántalmazás a látogatást megelőző időszakban nem túl magas számban fordul elő, 2018-ban 10 alatti esetben, 2019-ben a látogatás időpontjáig 1-2 esetben, szexuális erőszak pedig tudomása szerint azóta

⁸⁹ 2018-ban egy büntetőeljárás indult kiskorú veszélyeztetése miatt. A látogatás idején, 2019. február 28-án is történt egy eset, a személyi állomány közlése szerint az anyával szemben megindítják a fegyelmi eljárást.

nem fordult elő, mióta – 5 éve – ő lett a parancsnok. Az NMM rendelkezésére bocsátott adatok szerint 2018-ban 6, 2019-ben 1 büntetőeljárás indult fogvatartottakkal szemben az Intézetben elkövetett cselekmények miatt,⁹⁰ továbbá 2-2 esetben került sor kényszerítő eszköz alkalmazására verekedés miatt.

2.8.B. A fegyelmi helyzet alakulása 2021-ben

Az Intézet vezetőségének elmondása szerint a tapasztalat az, hogy kevesebb fegyelmi probléma van, a koronavírus-járvány időszaka a fogvatartottak magatartásában javulást hozott. 2019-ben 206, 2020-ban 166 fegyelmi eljárás volt (melyek közül 20 eset zárult súlyosabb jogkövetkezéssel). A súlyosabb fegyelmi intézkedések elsősorban (a 20-ból 19 eset) a fiatalkorúakat érintették. Rongálás miatt 6 alkalommal, utasítás megtagadása miatt 8, fogvatartott társ bántalmazása miatt 3, tiszteletlen magatartás és szándékos egészségkárosítás miatt 1-1 alkalommal került sor magánelzárás fenyítés alkalmazására fiatalkorúak esetében. A jutalmazások száma nem változott (2019-ben 268 eset, 2020-ban 269 eset). Az adatokat mindazonáltal árnyalja, hogy a fogvatartotti létszám az eltelt egy évben mintegy 100 fővel csökkent.

Az NMM az Intézet fegyelmi helyzetével összefüggésben alapvető joggal összefüggő visszásságot nem észlelt, de felhívja a figyelmet, hogy az őrszemélyzet feladata, hogy a fogvatartottak őrzése körében őket egymástól megvédje. A börtönszemélyzetnek a fogvatartottak közötti erőszak megszüntetéséhez – a létszámfeltöltési szintet is beleértve – alkalmasnak kell lennie arra, hogy a rendfenntartási és felügyeleti feladatait megfelelően ellássa. A börtönszemélyzetnek figyelnie kell a rendbontás jeleire, továbbá határozottnak és megfelelően képzettnek kell lennie ahhoz, hogy szükség esetén beavatkozzon.⁹¹

2.9. Az élelmezés vizsgálata a 2019. évi látogatás során

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) megállapította, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott személyek különösen veszélyeztetettek a nem fertőző betegségek⁹² szempontjából. Ezek kialakulásának legfőbb viselkedéses kockázati tényezői az egészségtelen étkezés, a dohányzás, a túlzott mértékű alkoholfogyasztás, valamint a fizikai inaktivitás. A fogvatartottak esetében – egyéb kockázati tényezők mellett – gyakori az egészségtelen étrend.⁹³

A Mandela Szabályok 22.1. pontja értelmében „*a fogvatartott személyek részére a szokásos időben az egészséghez és erőnléthez szükséges tápértékkel rendelkező, megfelelő mennyiségű, valamint megfelelően elkészített és felszolgált ételmezt kell biztosítani*”. Az Európai Börtönszabályok 22.1. pontja szerint „*a fogvatartottak részére tápláló ételmezt kell biztosítani, és eközben figyelembe kell venni az életkorukat, egészségi állapotukat, testi kondíciójukat, a vallásukat, a kultúrájukat és munkájuk jellegét.*” Ezzel összhangban a Bvtv. is kimondja, hogy az elítélt jogosult „*az egészségi állapotának és a szabadságvesztés végrehajtása alatti tevékenységének megfelelő ételmezésre*”.⁹⁴

⁹⁰ Testi sértés, lopás, valamint kiskorú veszélyeztetése.

⁹¹ A CPT 11. Általános Jelentése [CPT/Inf (2001) 16] 27. pont.

⁹² Például a cukorbetegség, szív- és érrendszeri, mozgásszervi betegségek, bizonyos típusú rákbetegségek.

⁹³ Elégtelen vagy túlzott kalóriabevitellel járó, illetőleg magas nátriumtartalmú étrend. Ld: Enggist, Stefan, Møller, Lars, Galea, Gauden & Udesen, Caroline. (2014). Prisons and Health. WHO Regional Office for Europe, 81. o. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/128603>

⁹⁴ Bvtv. 122. § a) pont.

A látogatás idején a fogvatartottak ételmezésére vonatkozó szabályozás alapja a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 128. §-a és 6. melléklete, továbbá a büntetés-végrehajtási szervek tevékenységével kapcsolatos közegészségügyi követelményekről, a közegészségügyi feladatok ellátásának, valamint az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálattal való együttműködés rendjéről szóló 30/2003. (VII. 18.) IM-ESzCsM együttes rendelet (a továbbiakban: IM-ESzCsM együttes rendelet) 4. §-a volt, a részletes szabályokat a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának szakutasítása⁹⁵ tartalmazta.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény látogatás idején hatályban levő 247. § (2) bekezdésének sz) pontja szerinti felhatalmazás alapján az egészségügyért felelős miniszternek rendeletben kell megállapítania „*a rendszeres étkezést biztosító, szervezett ételmezési ellátás keretében szolgáltatott élelmiszerekre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokat, az étkeztetés, étrendtervezés és a diétás ételkészítés személyi feltételeit, a hatósági ellenőrzés szabályait*”. A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 5. § (8) bekezdése szerint „*a felhatalmazás jogosultja a jogszabályt köteles megalkotni, kivéve, ha a felhatalmazást adó jogszabályból kifejezetten más következik*”. Az NMM jelentéseiben több alkalommal felhívta a figyelmet,⁹⁶ hogy a fentiek értelmében az Eü. tv. által meghatározott körben miniszteri rendeleti szintű szabályozás szükséges, az nem váltható ki alacsonyabb szintű szabályozóeszközzel.

Az ezzel összefüggő visszásságok orvoslása érdekében az NMM feladatkörének teljesítése körében tett ajánlásokra reagálva az emberi erőforrások minisztere egyetértett azzal, hogy szükség van a fogvatartotti ételmezés szabályozásának rendezésére, és a vonatkozó BVOP szakutasítás rendelkezései miniszteri rendeleti szintre emelésének módjáról egyeztetett a belügyminiszterrel. Az Eü. tv. módosítását követően, mellyel a jogalkotó felhatalmazta a büntetés-végrehajtásért felelős minisztert hogy – az egészségügyért felelős miniszterrel és az igazságügyért felelős miniszterrel egyetértésben – rendeletben állapítsa meg a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak ételmezési szakmai és táplálkozás-egészségügyi követelményeire vonatkozó szabályokat,⁹⁷ a belügyminiszter megalkotta a 13/2022. (IV. 29.) BM rendeletet a büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak ételmezési ellátásának ételmezési szakmai és táplálkozás-egészségügyi követelményeiről.⁹⁸

Bár a látogatás idején a büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartottak ételmezésére vonatkozó részletszabályokat a törvényben előírtnál alacsonyabb szintű jogi norma szabályozta, tekintettel arra, hogy a jogalkotó időközben megalkotta rendeletet, az NMM nem állapít meg visszásságot.

A 2019. évi látogatásban eseti megbízás alapján⁹⁹ dietetikus szakértő is közreműködött, aki megvizsgálta az Intézet ételmezéssel kapcsolatos dokumentációját, az étlapok összeállításának szempontjait és személyi feltételeit, interjút készített speciális étrendben részesülő fogvatartottal, valamint megtekintette az ételek előkészítésének, elkészítésének és tálalásának körülményeit. Emellett a látogatócsoport többi tagja is tett fel a fogvatartottak számára az ételmezéssel, kiétkezéssel¹⁰⁰ kapcsolatos kérdéseket.

⁹⁵ A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának 35/2015. (IV.28.) OP szakutasítása az ételmezési ellátás és gazdálkodás rendjéről (a továbbiakban: ételmezési szakutasítás).

⁹⁶ Ld. az NMM AJB-793/2017., AJB-474/2018., valamint AJB-501/2018. sz. jelentéseit.

⁹⁷ Ld. az Eü. tv. 247. § (5) bek. i) pontját; hatályba lépett: 2021. VI. 29-én.

⁹⁸ A rendelet 2022. május 14-én lépett hatályba. Az ezt megelőző időszakban, 2020. június 6-i hatálybalépését követően a fogvatartottak ételmezési ellátásának ételmezési szakmai és táplálkozás-egészségügyi követelményeiről szóló 15/2020. (V. 29.) BVOP utasítás tartalmazta a fogvatartotti ételmezés részletszabályait.

⁹⁹ Ld. az Ajbt. 39/D. § (3) bekezdését.

¹⁰⁰ A Bvtv. 122. § h) pontja alapján az elítélt jogosult a rendelkezésére álló pénzből havonta meghatározott összeget személyes szükségleteire fordítani. A csomagküldés, valamint a kiétkezés egységes végrehajtásáról szóló 3/2020. (II. 27.) BVOP utasítás 3. pontja szerint a fogvatartott a részére hetente legalább egy alkalommal biztosítandó

A szakértő a 2019. 02. 01-28. közötti időszakra vonatkozó étlapok alapján megállapította, hogy az Intézet a 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 128. § (1) bekezdésének megfelelően biztosítja a napi háromszori – ebből legalább egyszer meleg ételből álló – étkezést.

A nem dolgozó elítéltekre vonatkozó ún. alapétlap változatossági mutatója 70% volt,¹⁰¹ gyakori volt a tésztakóret. Az alapétlap szerinti élelem a jogszabályban előírt¹⁰² energiabeviteli értékeknek megfelelt. A fogvatartottaknak napi 330 g/fő kenyeret biztosítottak. A vizsgált időszakban friss zöldséget vagy gyümölcsöt 6 alkalommal adtak, a szakértő véleménye szerint a szükséges vitaminbevitel ilyen formában nem volt megoldott. 13 alkalommal fordult elő valamilyen tejtermék (tömlős sajt, joghurt, 1 alkalommal tej). A dietetikus szakértő szakmai álláspontja szerint felnőttek számára tej/tejtermékek napi nagyobb mennyiségben történő juttatása azonban nem javasolt, mivel a laktózbontó enzimek termelődése az életkor előrehaladtával csökken.

A dolgozó fogvatartottak az alap étrenden felül kiegészítést kaptak.¹⁰³

A látogatócsoport tagjai a látogatás mindkét napján megkóstolták a fogvatartotti alapétlapon szereplő ebédet. Az ételeket ízletesnek találták. A meghallgatott fogvatartottak a meleg étel minőségét általában nem kifogásolták, a hideg étellel kapcsolatban volt, aki panaszolta, hogy sérült csomagolású konzervet kapott. Az étel mennyiségét többen kevesellték.

A parancsnok tájékoztatása szerint a kiétező boltot az Annamajori Mezőgazdasági és Kereskedelmi Kft. üzemeltette. Az Intézet a fogvatartottak számára heti egy vásárlási lehetőséget biztosított, a bolt az I. Objektumban hetente kétszer, a II. Objektumban hetente egy alkalommal volt nyitva. A C körleten, illetve a fiatalok körletén meghallgatott fogvatartottak beszámoltak arról, hogy lehetőségük van a kiétező boltban vásárolt alapanyagokból saját maguknak egyszerűbb ételeket, süteményeket készíteni.

A látogatócsoport az Intézetben biztosított alap- és dolgozói étellel, valamint a kiétezővel kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszasságra utaló körülményt nem észlelt. Az NMM azonban felhívja a figyelmet, hogy „*a jobb minőségű étellel való közismerten pozitív hatása van a fogvatartottak hangulatára*”,¹⁰⁴ ami hozzájárulhat az egymás közötti, illetőleg a személyi állománnyal való kapcsolatukban kialakuló konfliktusok csökkenéséhez.

A gyermekek étellel és az egyénre szabott táplálási rendet a védőnő határozza meg.¹⁰⁵ A dietetikus szakértő megállapította, hogy az anya-gyermek körleten a nagyobb csecsemők ebédre bébiételt (főzeléket) kaptak, a különböző korcsoportok számára az életkoruknak megfelelő ételt biztosították. A délutáni desszert szintén bébiétel, valamilyen gyümölcszselé volt. A kisebb csecsemők a számukra megfelelő tápszert kapták, hipoallergén tápszer is rendelkezésre állt.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a fogvatartottak gyermekeiről szóló CM/Rec(2018)5 ajánlása 37. pontja értelmében a büntetés-végrehajtási intézetekben gyermekükkel együttesen elhelyezett fogvatartottakat segíteni kell szülői kompetenciáik

kiétekezés alkalmával letéti pénze terhére megvásárolhatja azokat a szükségleti cikkeket, amelyeket birtokában tarthat.

¹⁰¹ A látogatás idején hatályban levő étellel való közismerten pozitív hatása van a fogvatartottak hangulatára 41. pontja szerint az étrendet úgy kell összeállítani, hogy egymást követő 10 napban egy ételsor csak egy alkalommal forduljon elő. 42. pontja szerint az étrend változatossági mutatója esetében az egymást követő kétszer 10 étellel való közismerten pozitív hatása van a fogvatartottak hangulatára nap melegeztetéseinek vonatkozásában a változatossági mutató nem lehet kisebb 60%-nál.

¹⁰² A nem dolgozó elítéltekre vonatkozó ún. alapétlap változatossági mutatója 70% volt, gyakori volt a tésztakóret.

¹⁰³ A 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 6. melléklete alapján az egy napra eső étellel való közismerten pozitív hatása van a fogvatartottak hangulatára norma könnyű testi munkát végző elítéltek esetében 13 400-15 000 kJ.

¹⁰⁴ Balogh Attila: Felmérés a fogvatartottak közérzetét javító intézkedések hatásairól. Börtönügyi Szemle 2003/3. 40.o.

¹⁰⁵ Az Anya-gyermek részleg működési rendjéről szóló intézetparancsnoki intézkedés 18. pontja értelmében.

fejlesztésében, biztosítani kell annak lehetőségét, hogy gondoskodhassanak gyermekeikről és ételt készíthessenek számukra. A Házi rend szerint a gyermekek részére az ételeket, tápszereket, italokat a csecsemőgondozó vagy a védőnő készíti, melegíti. A gyermek etetése a gyermekorvos, a főápoló illetve a védőnő utasításának megfelelően az anya feladata.

A látogatócsoport a gyermekek számára biztosított ételmezés terén alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt, az NMM álláspontja szerint azonban érdemes lenne megfontolni, hogy a fogvatartott anya az étel el- és előkészítésében is közreműködhesse.

Az Intézet a vizsgált időszakban 16 féle diétát biztosított. A szakértő megállapította, hogy az étlapok a tervezett diétatípusoknak megfeleltek, azonban a zöldségfélék és gyümölcsök adását ezen étrendek esetében is kevésnek ítélte. A diétás étlapokat egy, az Intézettel megbízási szerződésben álló dietetikus tervezte, aki megfelelő szakképesítéssel rendelkezett, de működési nyilvántartásának érvényessége – az Állami Egészségügyi Ellátó Központ honlapján elérhető közhiteles nyilvántartásban¹⁰⁶ található adatok alapján – 2015. 02. 15-én lejárt.

Az Eü. tv. 116/B §-a alapján az egészségügyi szakképesítéssel rendelkező személyek – beleértve a dietetikusokat¹⁰⁷ is – az egészségügyi ellátás megfelelő szakmai színvonalának biztosítása érdekében kötelesek egészségügyi szakmai továbbképzésben részt venni. A kötelezettség teljesítésének tényét a működési nyilvántartás közhitelesen igazolja.¹⁰⁸

Az egészségügyi tevékenység végzésének egyes kérdéseiről szóló 2003. évi LXXXIV. törvény 10/A. §-a szerint „*egyéni egészségügyi vállalkozási tevékenység folytatására az egészségügyi dolgozók működési nyilvántartásában szereplő és a külön jogszabályokban meghatározott egészségügyi szakképesítéssel rendelkező személy jogosult*”.

Mindezek alapján az Intézet azáltal, hogy érvényes működési nyilvántartással nem rendelkező egészségügyi dolgozót foglalkoztatott, a fogvatartottak testi és lelki egészségéhez fűződő jogát veszélyeztette.

A látogatócsoport dietetikus szakértő tagja meghallgatott egy diétás étrendben részesülő fiatakorút, aki arról számolt be, hogy 5-6 évvel korábban Prick teszttel mutatták ki többféle ételallergiáját, és annak megfelelő diétás étkezésben részesül. Elmondása szerint azonban az utóbbi időben mindent eszik, mogyorót, süteményt, kekszet vesz magának, és semmi baja tőle. Bár kérte, mégsem küldték újabb vizsgálatra.

A látogatás végén adott visszajelzés során a látogatócsoport tájékoztatta az Intézet parancsnokát, hogy a dietetikus és az orvosszakértő álláspontja szerint indokolt a fogvatartott ismételt allergiavizsgálata. A parancsnok ígéretet tett a kivizsgálás megszervezésére.

A dietetikus szakértő az Intézet ételmezési részlegén megtekintette a raktárakat, hűtőket, fagyasztókamrákat, az előkészítő helyiségeket és a főzőkonyhát. Megállapította, hogy minden raktárban példaértékű rendet tartanak, az árukat a FIFO elvet¹⁰⁹ betartva tárolják, folyamatosan figyelemmel kísérve a szavatossági időket. Az előkészítő helyiségekben minden higiénés szabályt betartottak. Az ételmezési üzem területén HACCP rendszert alkalmaztak, melynek részeként naponta takarítási naplót vezettek, és ellenőrizték a hűtők hőmérsékletét.

Az Intézet főzőkonyháján naponta készítettek ételt a fogvatartottak, illetve a személyi állomány tagjai számára.¹¹⁰ A konyhán 16 fogvatartott dolgozott váltott műszakban, munkájukat felügyelet mellett végezték. Mindegyikük rendelkezett egészségügyi alkalmassági

¹⁰⁶ Ld. Eü. tv. 112. § (2) bekezdés.

¹⁰⁷ Ld. az egészségügyi szakdolgozók továbbképzésének szabályairól szóló 63/2011. (XI. 29.) NEFMI rendelet 1. § (1) bekezdését.

¹⁰⁸ Ld. Eü tv. 112. § (4) bekezdés c) pont.

¹⁰⁹ FIFO (first in, first out): a legkorábban beszerzett készlet kerül először felhasználásra.

¹¹⁰ A látogatás első napján 293 fogvatartott és mintegy 10-20 személyi állományi tag számára.

kiskönyvvvel, munka- és tűzvédelmi oktatásukról az Intézet munkába lépésüket megelőzően gondoskodott.

A látogatócsoport az ételek előkészítésének, elkészítésének körülményei tekintetében alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt.

3. Összefoglalás

A nemzeti megelőző mechanizmus 2019. február 27-28-án, valamint 2021. január 14-én látogatott a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetbe.

Az NMM a 2019-es látogatás két napja alatt a fogvatartottak elhelyezési körülményeit, az ételmezést, az orvosi és pszichológiai ellátást, a fogvatartottakkal való bánásmódot, a kapcsolattartási lehetőségeket, valamint a szabadidős tevékenységeket, munkáltatást és oktatást vizsgálta, különös tekintettel a speciális fogvatartotti csoportokba tartozók (különösen a nők, köztük kisgyermekes anyák és csecsemők és a fiatalok) helyzetére.

Az NMM 2021-ben fontosnak tartotta, hogy a speciális helyzetű fogvatartotti csoportok elhelyezési körülményeit a koronavírus-járvány időszakában is monitorozza, különös tekintettel a fertőzés megelőzése érdekében hozott speciális intézkedésekre, valamint ezeknek a fogvatartottak mindennapi életére gyakorolt hatásaira. A járványhelyzetre tekintettel – a „ne árts” (‘do no harm’) elvet is szem előtt tartva – az NMM 2021-ben az Intézet II. Objektumában tett látogatást, a látogatócsoport tagjai védőfelszerelést viseltek.

2019-ben az Intézet telítettsége 128%-os volt (288 fő 225 férőhelyen). 2021-re a BVOP férőhelybővítési programjának köszönhetően a telítettség 84,6%-ra csökkent (198 fő 237 férőhelyen).

A személyi állomány munkakörülményeinek kedvezőbbé tétele érdekében az Intézet 2020-ban számos intézkedést tett, a szolgálati- és pihenőhelyek megújultak, a konyhákat jól felszerelték, a személyzet számára kondicionáló termet is kialakítottak. Mindemelllett aggodalomra adott okot az az Intézetben még 2021-ben is követett gyakorlat, hogy a létszámhiány következtében esetenként a személyi állomány nem biztonsági munkakörben foglalkoztatott tagjai is elláttak biztonsági jellegű feladatokat.

Az Intézet törekedett a fogvatartottak megfelelő szintű egészségügyi ellátására. A 2021-es látogatás tapasztalatai alapján a koronavírus-fertőzésben érintett fogvatartottak gyógyulása, a fertőzés terjedésének megakadályozása, valamint a mindennapi higiénia és tisztaság fenntartása érdekében a szükséges teendőket folyamatosan napirenden tartotta.

Az NMM a fogvatartottak pszichológiai ellátása kapcsán látogatásai során alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt, de felhívta a figyelmet arra, hogy a világjárvány idején különösen fontos a megfelelő pszichológiai támogatás biztosítása mind a szabadságuktól megfosztott személyek, mind a személyi állomány tagjai számára.

A koronavírus-járványra tekintettel a 2021-es látogatás idején a jogszabályok lehetővé tették a fogvatartottak munkáltatásban, oktatásban, képzésben, szabadidős tevékenységekben való részvételének korlátozását. Az NMM pozitívan értékelte, hogy a fogvatartottak számára szervezett szakkörök és foglalkozások többségét az Intézet a járványhelyzetben is megtartotta, a szükséges megelőző és óvintézkedések betartásával. Felhívta a figyelmet arra, hogy az oktatásba és a szabadidős tevékenységekbe való bevonás különösen fontos a fiatalok fogvatartottak esetében a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogának biztosítása érdekében. Az NMM azt is szorgalmazta, hogy a járványveszély enyhülésével az Intézet törekedjen a fogvatartottak, köztük a nők minél szélesebb körű munkáltatására.

A fogvatartottak ételmezése kapcsán felhívta a figyelmet, hogy a kérdéskörben törvényben előírt rendeleti szintű szabályok megalkotására továbbra sem került sor.

A 2019-es látogatás idején a fogvatartottak többsége számára a látogatófogadás során nem biztosították a fizikai kontaktus lehetőségét. A telefonálás és levelezés ebben az időszakban is gyakori kapcsolattartási formák voltak, és szűk körben már biztosította az Intézet az elektronikus kapcsolattartás lehetőségét is. 2021-ben a járványhelyzet miatt a fogvatartottak személyesen nem fogadhattak látogatókat. A kapcsolattartás a hozzátartozókkal telefon, Skype és levelezés útján történt.

Az NMM a 2019-es látogatás tapasztalatai nyomán megállapította, hogy az, hogy a fogvatartott nem kapta meg a levelét és tájékoztatást sem kapott a kézbesítés megtagadásáról, veszélyeztette a kapcsolattartáshoz való jog érvényesülését.

A személyes látogatófogadás kapcsán felhívta a figyelmet arra, hogy a telefonon és elektronikus úton megvalósuló kapcsolattartás nem tudja helyettesíteni azt, hogy a fogvatartottak személyesen is láthassák a hozzátartozóikat. Felhívta a figyelmet arra is, hogy a kapcsolattartás különböző lehetőségeinek korlátozására az egyes fogvatartottak esetében csak kellően differenciáltan, egyéni kockázatelemzést követően kerülhet sor, aminek elmaradása veszélyezteti a fogvatartott magánélet és kapcsolattartás tiszteletben tartásához való jogának, valamint az embertelen bánásmód tilalmának érvényesülését, különös tekintettel arra, hogy a fizikai érintkezés korlátozása nem csupán a fogvatartottak, hanem hozzátartozóik, köztük gyermekeik alapvető jogait is érinti.

Az NMM emellett felhívta a figyelmet, hogy mind a fogvatartott nők, mint az Intézeten kívül élő gyermekeik alapvető jogainak érvényesülését előmozdítaná, ha a bv. szervezet a fogvatartott nőket a gyermekeikkel való kapcsolattartásban aktívan segítené.

Az NMM mindkét látogatás során tapasztalta, hogy a II. Objektum anya-gyermek részlegén a fogvatartott anyák gyermekükkel való együttes elhelyezése, az elhelyezés körülményei, a csecsemők számára biztosított egészségügyi ellátás, valamint az anyával együttesen elhelyezett gyermek és hozzátartozói számára biztosított ún. „gyermekláthatás” jó gyakorlatként értékelhető.

4. Ajánlások, javaslatok

A látogatás megállapításaival összefüggésben

I. az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem a **Büntetés-végrehajtás Országos parancsnokát**, hogy

1. tegye meg a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy a fogvatartottak kapcsolattartási lehetőségeinek korlátozása kizárólag kellően differenciáltan, egyéni kockázatelemzést követően, a családi kapcsolatok lehető legtermészetesebb módon való fenntartásának és fejlesztésének szempontját is szem előtt tartva történjen;
2. fontolja meg olyan intézkedési terv megalkotását, mely lehetővé teszi, hogy a bv. szervezet aktívan segítse a fogvatartott nőket a gyermekeikkel való kapcsolattartásban;

II. az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján felkérem az **Intézet parancsnokát**, hogy

3. a személyi állomány túlterheltségének csökkentése, a biztonsági feladatok más beosztásban lévők általi ellátásának megszüntetése érdekében tegye meg a szükséges intézkedéseket az állománytábla szerint biztosított státuszok betöltéséhez;
4. intézkedjen annak érdekében, hogy az újonnan befogadott és az elkülönített fogvatartottak orvosi vizsgálata – az előírt 72 órán belül – lehetőség szerint minél előbb

- megtörténjen, különös tekintettel azon fogvatartottakra nézve, akiknél az egyszemélyes karantén a mentális vagy a fizikai állapotukat figyelembe nézve kockázati tényező lehet;
5. gondoskodjon arról, hogy valamennyi fogvatartott számára, különös tekintettel a fiatalok számára, legalább a jogszabályban előírt időtartamban biztosított legyen a szabad levegőn tartózkodás lehetősége;
 6. gondoskodjon arról, hogy a fogvatartottakat a 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 100. § (1) bekezdésének megfelelően minden esetben a tájékoztassák leveleik kézbesítésének megtagadásáról;
 7. tegyen intézkedéseket annak érdekében, hogy az Intézetben kizárólag érvényes működési nyilvántartással rendelkező egészségügyi dolgozók foglalkoztatására kerüljön sor.

Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

I. Melléklet
A 2019-es látogatáson készült fényképek

I/1. Zárka a II. Objektumban – fiatalokú férfiak körlete

I/2. Lakóhelyiség a II. Objektumban – „B-C” körlet

I/3. Közös helyiség a II. Objektum anya-gyermek részlegén

I/4. A gyermekláthatás lebonyolítására szolgáló helyiség a II. Objektum anya-gyermek részlegén

I/5. Fedett rész a II. Objektum udvarán

I/6. Terápiás állatok a fiatalokú férfiak körletén

II. Melléklet
A 2021-es látogatáson készült fényképek

II/1. Közös helyiség az anya-gyermek körleten

II/2. Anya-gyerek udvar

II/3. Mosókonyha

II/4. Konyha

II/5. Zárka a „B-C” körleten

II/6. Fiatalkorú fiúk zárkája

II/7. Közös helyiség

II/8. Mosdó